BOIERUL DRAGUȘIN

SCHIȚE ȘI INSEMNĂRI

P. PARTENIE

BUCUREȘTI EDITURA
«CARTEA ROMÂNEASCĂ»

CĂRŢI APĂRUTE:

	Lei
Agârbiceanu I., Ceasuri de seară — Nuvele	10.—
— Trăsurica verde — Povestiri	14.—
— Scene	15.—
— In întunerec	20.—
— Chipuri de ceară	20.—
Ardeleanu C., Pe străzile Iaşului	7.—
Argeşianu Const., Cântecile Tavernei	10.—
Bataria N., Sărmana Leila	22.—
Beldiceanu N. N., Fântâna Balaurului — Povestiri din războiu	10.—
— Poezii.	6.—
Beza M., Pe drumuri. — Din viaţa Aromânilor	6.—
— Romantismul englez.	—.—
Blaga Lucian, Pietre pentru templul meu.	4.—
— Poemele luminii—premiată de Academia Română.	4.—
Brătescu Voineşti Al. I., In lumea dreptăţii	15.—
— In slujba păcii	6.—
— Intunerec şi lumină	15.—
— Politică — Scrisoarea II-a	1.—
— Sorana — Teatru.	6.—
Bucura Dumbravă, Ceasuri sfinte	12.—
Bucuţă Emanoil, Florile Inimii — Poezii	10.—
Caraivan Virgil, La şezătoare	18.—
Cazaban Al., Intre frac şi cojoc.	14.—
Ciocârlan I., Traiul nostru—Nuvele.	4.50
Cioflec V., Mălurenii — Nuvele	5.—
Cornea G., Simfonia morţii—premiată de Cartea Românească.	14.—
Costăchescu Gh. It., In umbra steagului — Insemnări din războiu, — premiată de Cartea Românească	7.—
Costeanu D. N. Maria, Sbuciumul unui savant	16.—
Costin Lucian, Cântecele mele (1910—1922)	10.—
Crainic Nichifor, Darurile pământului — Poezii.	10.—
Cunţan Maria, Din caerul vremii, vol. I — Poezii.	6.—
— Idem — vol. II	6.—
Eftimiu V., Akim—Tragi-comedie	3.—
— Ave Maria—Teatru	1.50

PREMIATĂ DE „CARTEA ROMÂNEASCĂ“

Boierul Drăgușin

SCHIȚE ȘI INSEMNĂRI

Din zile de'ncercare și biruință (1916—1918)

DE

P. PARTENIE

BUCUREȘTI

EDITURA „CARTEA ROMÂNEASCĂ“ S. A.

Editura „Cartea Românească“ Soc. An.
București. — B-dul Academiei 3.

Reproducerea oprită

GRĂNICERUL

GRĂNICERUL

— 1916 —

Se împlinesc aproape doi ani de când Ion Vâlcu, măcar că liberat, nu știu de când din oaste, a fost rechiemat și vărsat la pichetul din Dâlboaca. La 'nceput credeà ,că-i fleac, dar acum vede că s'a îngroșat gluma și nici pomeneală măcar de vre-un permis cât de mic. Câteva grade au venit mai ieri cu alți oameni, îndoind, întreind numărul și dând porunci de pază tot mai mare. Cu mintea lui își dă seama că dela un rând de vreme ceva deosebit se petrece. In ochii tovarășilor citește bine ca'n izvor acelaș gând: „o să crape dracu de acum. Doar nu ține el Statul de pomană, pe mâncare și pe amoniție, atâta lume!...“

Iar, când se înghesuiau cu rândul, în ghereta cu pat de scânduri, el, Ticluș din

Poiana, Doară din Periș, Sandu Popii lui Ion din Mestecăni și alții, își dădea pe față gândurile.

— Mă, să știi că tot cu Ungurul ne batem. Mi se pare că mâncăm de Crăciun șuncă din porcii furișați de ai noștri peste graniță, zicea Vâlcu.

— Dacă n'o fi vr'un drac să ne posocească Ungurii făr'de veste, de să nu vedem nici coadă de purcelus, zicea Doară.

Ticluș își da cu părerea că poate să dăm vre-o raită întâiu pela Bulgari, iar câțiva că poate ne-om împunge și cu alții.

Și convorbirile se tăiau scurt, ori începeau altele, după ce se ostoia treaba schimburilor pe la cele punturi. Când se găseau în de doi, își povesteau apoi de acasă, cântau cântece de dor, citeau răvășele dela ai lor, ticluiau în minte versuri scurte pentru răspuns, pline de simțire, le scriau cu plaivaze pe foi rupte din catastifele de hrană, pe foiță de țigări, pe te miri ce găseau la'ndemână. Unii erau însurați, unii nu...

Iar, când somnul se strecura fugar peste genele lor de ogari neadormiți, atunci frânturi de dragoste cu închipuiri de basm se așterneau ca o lume pe sufletele lor de viteji.

Soția sau mândra petrecea cu ei aproape de tot pe aripă de vis, înfiripând

cântecele de peste zi, cari răsunau în liniştea codrilor şi a izvoarelor de munte.

Dar datoria se împlinea cu bărbăţie, datoria înainte de toate. Oh! de datorie nu uitau niciodată şi Ion Vâlcu între cei dintâiu.

Totdeauna grăbea să plece înaintea celorlalţi tovarăşi, când îi venea rândul de pază. Era pus la o chieptoare de munte dinspre Parâng. Într'o zi, tocmai se mâneca spre post. Era îngândurat de tot, păşea în neştire, apăsând nervos cu mâna pe cureaua puştii şi îndesând pe cap capela, la răstimpuri.

Unde se gândea?... Acasă îl purtau gândurile, acasă... Pe puntea visului din noaptea trecută văzuse soţia şi copiii lui.

Şi nu se putea desmetici bine, îi vedea parcă încă. Numai când piciorul se izbea de câte o piatră, îşi venea în fire.

Iar atunci, trezit de-a binele, se întreba hotărît: „ce or face ei“?

Iată, după o bucată de drum, că se opreşte în loc şi scoate de sub cozorocul capelului un bilet îndoit în patru, scorţit de ploi şi albăstreala dimiei văpsite. Citeşte poate pentru a zecea oară biletul dela nevastă.

„Află despre noi precum că suntem sănătoşi, atât noi, cât şi vitele. Află că am cules prunele şi am strâns nutreţ

pentru iarnă. Dar despre tălică nu mai ştiu nimic. Şi Lenuţa tot întreabă de tale, când vii? Zice că „tata e a ăbel (răzbel) şi vine, aduţe fetii co(v)rigei.

„Ioane, mă seacă plânsul când mă gândesc cum trăiam noi de bine, şi acum mă uit în poartă şi nu te văd. Dar mă rog la Dumnezeu şi la toţi sfinţii să reuşească ţara noastră şi să vii sănătos. Altceva bine, avem noi grijă. Du-te, carte sănătoasă, şi-mi adu veste frumoasă. A ta soţie, Maria".

Două şiroae de lacrămi se prelinseră pe obrazul ars de soare, în care părul nebărbierit are ceva din asprimea muntelui.

Ion sărută scrisoarea, o împătureşte, o pune la loc. Apoi răzbate pe sub spinarea muntelui până la cheie, măcar că închipuirea îl poartă departe în sat, pe la cele două pătuiage cu nutreţ şi pe sub şoproanele, în care cele cinci putini au făcut clăbuci de spumă, în sus peste prunele intrate în fiert. Apoi.. la fetiţa lui care fuge copăcel prin bătătură, aşteptând pe tata cu „covrigel".

Ajuns, se aşează pe rătezătura unui brad, cu arma proptită între genunchi, şi cugeta la statul care chiamă atâta lume şi-o duce peparte dela vetre, departe de neveste, de copii de toţi cei dragi.

Mare comèdie!.. Işi aminteşte de alte

zile, când se urcase sus pe muntele Chircu şi privea cu binoclu ofiţerului peste văi şi făşiile de apă ale ţării: ce întinse, ce bogate!...

Vedea femei şi bărbaţi albind ca nişte berze pe tot întinsul... I se vedea apoi hăt departe în Ţara Făgăraşului şi 'n alte părţi ce fuseseră ale noastre, dar pe care le-a 'ncălcat străinul.

Şi în mintea lui, Statul se întruchipează aevea ca un uriaş cu nume sfânt, care stă undeva, numai ochi şi minte, şi când o striga: „acuşi băieţi", atunci ne-am şi înfurcit cu străinul, cu duşmanul.

Dar e vorba, are el, Statul, drept să te cheme ca să te baţi pentru pământul lui Neacşu, lui Vlad, lui Stan? Multe se frământau în minte-i, unele cu răspuns limpede, altele nu.

Parc'ar zice nu..., dar parcă mai mult da, când se gândeşte că lupul sparge cearta cânilor învrăjbiţi câteodată şi-i uneşte, că pasările cari se aseamănă umblă în pâlcuri, ca să se apere împotriva celor cu deprinderi urîte şi cu altă asemănare. Tot aşa se chiamă că-i bine să lucreze şi Românii când s'ar arăta ursul... Un glas cunoscut îl scoase de pe gânduri.

— No che bună dimineaţa domnu' Ion. No ce drace suntem supăraţi la tine astăzi?

— A! bun găsit domnu' Gabor, uite, mă gânderm acasă.

— No,. ce proaste gânduri... Aste este case dela noi.

Mai bine bem un ţuica".

Cel care dase bună ziua era grănicerul ungur dela frontiera cealaltă, şi, aşa, de multă vreme se văd cei doi, cari, când se potrivesc să se nemerească la unele schimburi, îşi dau bună ziua de departe, ori chiar mai aproape, dând şi mâna ca nişte oameni cari, în singurătate, au clipe de sçurtă prietenie.

Iar Ioan, scoate de lângă ţâşnitura izvorului, de sub coperişul de ferigă, clondiraşul cu ţuică, trimes de acasă, şi se îmbie câteodată cu Gabor. Ba chiar fumează din acelaş pac.

Iar, când sgomote ciudate se aciuesc pe de-alungul chieptoarei, ca strigăte de alarmă, când se aud fâşiituri în stufuri, dau fuga amândoi la post, cu ochii în patru...

Ceva se răscoală în fiecare, se simte din privire că poartă îndatoriri deosebite.

Atunci şi unul şi altul îşi plimbă paşii până la distanţa ştiută şi rămân de pază cu gândurile lor, aici în ţinutul de azur sau de ceaţă, care aruncă peste munţi zăbranice sure pe cari le străbate ecouri de văi adânci şi fâlfâitul vulturului. Iar când

vântul îşi poartă înteţit tăiuşul pe văgăuni, spinarea de munte se înăspreşte ca un ariciu, palele de zăpadă se aştern peste tot ca un înveliş de pace, peste firea gata de naştere; ursul şi vulpea se coboară la chieptori. Cei doi vecini se văd tot mai rar, iar Ion îşi gospodăreşte umplutura de plumb tocat şi 'mbracă cojocul.

Şi stă aci de veghe, lângă vizuina fiarelor, pentru a căror piele se găseşte un glonţ deştoinic în arma lui, şi lângă gâlgâirile de apă, spre care se strecoară căprioarele sprintene.

In ziua aceia, de Gustar, când Ion toc mai îşi sfârşise termenul de pază şi aştepta schimbul, ceva ca o forfoteală de paşi grăbiţi ajunse până la el, pe supt colacul de stânci, din urmă, cuprins în preapăni şi brădet. Auzi apoi semnalul cunoscut. Ai lui se apropiau. Dar nu erà unul, nu doi, ci mai-mai, ca la un pluton de susţinere, întărit şi cu oameni de pela alte pichete. In privirea lor cunoscu străfulgerător de repede că s'a sfârşit: „Avem ordin de rezbel cu Unguru!" În Ion se desmeticiră puteri necnnoscute. I-se păru că cineva îl ridică 'n sus dela urechi, dela rădăcina părului. Se uită hăt încolo, către Iştvan, a cărui umbră de-abia o deslușia pe gâtul defileului.

Puse arma la ochi... Dar răpede o struni

în lături. Se gândi, că Iştvan, de abia plecase, că era poate fără puşcă, fără ştiinţă de apărare. Când or simţi ai lor şi or căta ceartă, da, atunci cu toţii, luptă dreaptă la baionetă.

Dar Iştvan nici visa. De abia a doua zi, când ai noştri trecură în alte părţi ale strâmtorilor, se simţi mişcarea de oameni şi la postul unguresc din Dâlboaca.

Loviră ei întâiu, dar loviră în vânt. Vâlcu nu fuse la încăerare, care se deslănţuise într'un atac la baionetă, în urma căruia doi Români erau înţepaţi, dar în schimb, jos în lac de sânge zăceau zece duşmani; ceilalţi dăduseră fuga, afară de unul care se lupta cu Ticluş în retragere către frontul inamic. Ungurul era scurt şi svelt, sărea în lături ca o pisică, făcea sforţări să lovească pe furiş. Ticluş, mai mult îndesat şi greoi la mişcări, însă plin de vârtute, para loviturile. La un stău, păru că Ungurul e gata să-şi găurească protivnicul, care se poticnise, ferind. Dar se sculă repéde Tîcluş. Cei doi se apropiaseră bine. Baionetele se încrucişară cu încordare. Se înţepară de câteva ori. Vinele se umflau la gâtul lui Ticluşi, ca nişte ţevi. Năduşelele li curgeau deopotrivă în şiroaie. Se vedeau numai pe ei, se urmăreau din mişcări, din ochi. Se urau..., se urau groasnic.

Ce puteri din lume aduceau pe feţele lor atâta furie oarbă?

Se încleştară tesacele amarnic, alcătuind una cu trupurile înţepenite de luptă.

Dar apăsarea braţelor lui Ticluş se vedea bine cum înclina arma lui Gabor Iştvan, apoi o svâcnire pripită îl doborî pe Ungur la pământ. Arma celuilalt îi pătrunsese pieptul până 'n plăsele. Sângele ţâşni, pătă locul, care sălăşluise o prietenie sinceră, până 'n clipa din urmă. Căci, Vâlcu, la schimbul cel nou, îngropă leşiurile, şi, când dădu de al lui Gabor, ochii i se umeziră şi o închinăciune făcu pentru sufletul omului străin, care se va fi gândit murind, la nevastă, la copii, şi, poate la el, la Vâlcu. Îi coperi trupul în podmoliş şi vreasc de frunziş, închipuind din brad o cruciuliţă de-asupra groapei.

— Ce vrei, mă 'nţelegi, îşi zise: Dacă plumbi şi spangă trebue pentru străin, când e ordin dela Stat, sufletul şi omenia trebue cinstită şi la duşman.

DOUA UMBRE

DOUĂ UMBRE

— Sub retragere, 1916 —

In zilele acelea geroase de Noemvrie, se văzură trecând pe defileul Oltului lungi caravane de cotiugi cu covercă şi cară ţărăneşti încărcate din greu, cu prelung şi tânguios scârţâit de roate... Copiii munţilor pribegiau de vale spre câmpie : moşnegi cu privirea aspră, cari găsiau la apusul vieţii încordarea mersului şi-şi ţăpoiau trupul cocârjat; femei ofilite cu copii mărunţi pe braţe, unii de-abiă născuţi; copilaşi pe jumătate îmbrăcaţi, pe jumătate goi şi unii desculţi de tot, mânând cu surcica vaca de lapte, ori purceluşii nărăvaşi, gata să se împrăştie la răspântii. Rar de vedeai flăcăi şi oameni în vârsta de mijloc. Ici-colo, câte un omuleţ cu privirea poncişă, adus de spate sau tăfălogi

cu picioarele sucite, cu râsul prostesc şi naiv pe faţa înfigurată.

Cei voinici şi teferi nu se vedeau, căci erau plecaţi la oaste.

Şi trecea puhoiul de oameni tăcuţi, unii pe jos, alţii înfundaţi sus, pe cară, în gurguiul de fân legat, alături de lăzile înflorate, de ţoluri, de dovleci, putinoare cu brânză şi de uneltele casnice, — care au putut fi puse pe apucate; între sacii cu făină şi oreteniile din bătătură, răsăria, ici-colo, căpşorul copiilor rebegiţi de drum, îmbrăcaţi uşor în hăinuţele de dimie, biciuiţi de sloată şi vânt, cu mânuţele înroşite, cu nasurile îngheţate şi umede.

Eră poruncă de evacuare şi ei plecau, fără să crâcnească, departe, fără ţel. Unde? Nici patriarhul bătrân din Robeşti, moş Mitran, care şi-a pierdut de două ori vederea şi a regăsit-o acum, în vremi de bejenie, nu ştia să-ţi spună, decât doar arătând cu băţul înnainte, în zările înceţoşate, pline de taină şi necunoscut: „încolo... unde o da Dumnezeu, tot în ha ţară".

Undevà, boii dela un car s'au speriat şi doi copilaşi s'au strivit sub greutate. Iar slujba pobriganiei o face în margine de sat Părintele Pintilie din Văi, sub ochii bietei mame, care nu ştie ce plânge întâiu: pe micuţii de care se îndură sfântul pământ curmându-le pentru totdeauna durerile, sau

pe cei ce, în învălmășala fugii din sat, i-a pierdut sub cărările de munte.

Și ochii, cu cearcăne în jur, nu pot domoli durerea ce i-a împietrit sufletul, căci ți-au secat de mult lacrămile, tu mumă trudită, în care gem suferințele unui neam întreg.

La o cotigă, o femeie naște un prunculeț în dureri și numele îi este: pribeag în țara lui.

Un unchiaș simțește cum agonia morții sale a înghețat neputincioasă în drumul la care l-au supus alții.

Și se lungește mereu șirul băjenarilor, pe sub dungile de stâncă, din care străbunii prăvăliau pietre asupra dușmanilor, ca să le astâmpere pofta năvalei. Atunci, hei! nu erà damful mașinilor și corbii cu plisc de fier, ca să verse foc și boambe peste orășelele tihnite din munte, peste sate și sfintele mânăstiri. Atunci erà brațul și vitejia. Și nu scuipà dracul veninul lui din nori, pentrucă nici nu erà atâta abatere dela credință și întoarcere dela iubirea de țară. Și pentru streini știà un Țepeș, un Mihaiu și Tudor ce doftorie trebue. Iar boierii de un neam găsiau adăpost, în zidurile de întărire ale plaiurilor și codrilor împreună cu gospodarii și Voevozii țării, pe cai pedestrași și rădvàne. Când apa treceà și șesurile se lumi-

nau de soare, atunci rămâneau pietrele. Se reînsufleţeau colibele, păstori şi plugari se coborau spre câmp, desgropând comorile din munţi, şi cu uneltele casnice se începeà munca tihnită ca'n vremi bune.

Dar acum... s'a schimbat socoteala şi bătrânii nu pot prinde rostul acestei descălecători silite. Cum ar fi mai luptat ei să rămână acolo, în meterezurile făcute de Dumnezeu, pentru paza ţărişoarei noastre mănoase!...

Dar n'au vreme să gândească ce-i şi cum îi, căci se îngroaşă şirul din urmă şi strigătul este mereu: „înnainte!"

Până şi călugării din Turnu şi din Cozia, cu umbrele sfinte ale lui Mircea şi Teofanei, se grăbesc de poarnă, ca să ducă de vale, spre cetatea lui Bucur, argînturile, pietrele scumpe, cărţile cu îmblănitură şi slovă veche, veştmintele bătrâne, ba chiar şi crucea aurită, din turla cea mare.

Şi până târziu, în cumpene, zgomotează carăle cu sfinte relicvii, ca un muzeu în care au înviat toate spre a se îndurerà deopotrivă la priveliştea acestor zile. Numai acolo, înlăuntrul bisericii mari, de sub cele două lespezi, două morminte se înfiorează de atâta silă ce s'a făcut sfântului aşezământ..., şi aici, sub pânza de umezeală rece, se înfiripă aevea, ca în pragul celei de a doua învieri, umbra Voe-

vodului Mircea, asemenea portretului dectitor ce pare că s'a desprins din părete cafasului, iar alături străvezia fluturare a călugăriţei Teofana, mama Voevodului Mihaiu Viteazul.

— Ne-au lăsat singuri, Teofano, pe tine şi pe mine, cari am întemeiat aci, ca un semn al credinţei şi al sufletului Basarabilor descălecători de ţară, un loc de reculegere, de nădejde, pentru un neam întreg.

Nu ştiu ei, că cenuşa Voevozilor este un suflet viu al trecutului şi că pe ea n'o pot atinge, nici clinti chiar şi păngăritorii barbari ?...

— Se vede că-s timpuri pe care nu le mai pricepém noi, moşule scump....

— Cum vorbeşti aşa, preacuvioasă ? Uiţi că la fel trebue să socoată bătrânul mieu strănepot Mateiu, fiul postelnicului Danciu din Brâncoveni, care-şi odihneşte leşul la Arnota, colo sub poalele Builei..., şi tot aşa Neagoe, ruda noastră, din pacea mânăstirii lui Manole ? Pe aici n'au drept să pustiască răuvoitorii.

Vezi tu aici, prins pe umedă văpsea, chipul mieu ?... Turcii l-au văzut în atâtea rânduri, şi pe el şi lăcaşul, dar n'au îndrăznit să pustiască... S'au gândit la Alah al lor..., şi au zis că-i păcat... Numai flacăra din ochii mei i-a urmărit şi 'n chipul

din păretele rece şi atât au îndrăznit: să-mi străpungă vederea, bată-i sfântul!.."

Pe zid, părù, că de pe tronul încremenit se mişcă numai trupul cel împlătoşat, cu coroana colţurată de pe capul pletos, şi că în toată asprimea figurii aceleia este o răsvrătire.

— S'au înăsprit vremile, slăvite Voevod, Acuma capiştile bisericilor sunt ţintă bună pentru duşmani. Se prăbuşesc din temelie zidurile, crapă catapetesmele şi mielul este străpuns pe crucea-i ca 'n vremile prigonirilor.

Eu, dacă aş trăi viaţa apusă, nu mi-aş mai schimba numele mirenesc de Teodora, aş haiduci în codri şi aş bea, în loc de grijanie, sângele duşmanilor surpători de lege şi datini, iar acolo, în Ardeal, asemenea cânelui ce adulmecă, aş găsi trupul fiului mieu şi, de l-aş însufleţi, l-aş uni cu capul ce zace destrunchiat la mânăstirea Radului... Aş crede în învierea deapoi..

— Oh, femeie, nu blăstăma, grăi Voevodul.

Dar... O detunătură puternică despică zidul mânăstirii din spre Olt, la ceas târziu, când umbrele stau de vorbă... Şi bubuituri puternice răsunară în noapte, în locul glasurilor de clopot, către ceasurile de mânecare.

Se 'ntunecă Voevodul, iar Teofana îşi

scuturâ hainele cernite, strigând: „haidem, nu ni-a rămas alta decât să pribegim".

— Nu, mai aşteptăm, maică Teofană, câtă vreme zidul mânăstiresc mai păstrează umbra mea, amintirea mea, voiu fi încă de temut duşmanilor.

Un glas depărtat de cocoş se risipi plângător, undeva departe. Umbrele se prăfuiră, pierind, iar afară începu să se tărăgănească şuvoiul de cară, de oameni şi vite, sub porunca pe care toţi o împliniau fără murmur: „înnainte". Dar ei puteau, sub strivirile atâtor dureri, să nutrească viu în suflet nădejdea întoarcerii, fiindcă Voevozii noştri veghiază încă din pacea mormintelor, iar Mircea şi Teofana *n'au evacuat.*

1917.

BOIERUL DRĂGUȘIN

BOIERUL DRĂGUŞIN

R. Vâlcea, 1916

Prea puţină lume mai rămăsese în oraş, când războiul inamicul din spre Hurez şi Cozia.

In ultimul moment plecaiu spre hanul lui Niţă, Scundac, unde aştepta brişca unui prieten, că să mă ducă până la Drăgăşani şi de aici spre Slatina, peste podul Oltului. Intraiu în han. Şezuiu. Omul meu încă nu venise. Inlăuntru nu era decât negustorul Niţă, cu nelipsitul şorţ peste foalele lui zdravene, care de-abia se hâţâna pe picioare şi-şi ţinea cu greu capul drept din pricina arcurilor de grăsime dela ceafă, iar ochii mici, înfundaţi în obrajii durdulii, amestecu refrângeri de frică şi nelinişte. Intr'un colţ, la o masă, un singur mosafir: boierul Toma Drăguşin, coperit cu o mare căciulă moţată de astrahan, înfofolit in palton şi stând

sprijinit cu capu'n mâni, din'naintea unei sticle de vin roşu.

— Degeaba, domnule, degeaba.., că simt năduful colea, în mine. Beau al dracului, şi de ce beau, de ce mă'năbuşă mai rău. Uite, se urcă până în drepul omuşorului. Şi simt nevoie să beau, să beau aşa 'n neştire, că să uit, să nu mai ştiu nimic, să nu mai aud nimic. Da 'nu se poate... A dracului istorie... Şi nici afurisita asta de căciulă nu stă pe cap cum o pun... Hei, Niţă, mă domnule Niţă....

Negustorul se arătă în grabă.

— Da'bine, mă neică, vinul d-tale parc'ar fi curată zamă de sfeclă. Beau eu de trei zile şi nu-şi face ifectu... Să nu poţi tu să te'mbeţi pe vremea asta, treabă-i ?

Era îndârjit de tot şi priveà la sticlă ca la un duşman nevolnic care nu-şi arată puterile. Niţă înălţa din umeri. Mă vârîiu în vorbă:

— Nu-se lipeşte nimic de om, boier Toma, fiindcă ne-au apucat timpuri turburi.

— Ba n'are nici vin cum se cade. Vin să-i dau eu, de acu douăzeci de ani. Ce, ăsta e vin? Apă chioară. Da adecă n'are el basamac în toată crâşma cât vin am eu...

— A, bine, dumneata eşti om cu stare, Dumneata trebue să fii tare mâhnit. Nu-i puţin lucru să lase omul gospodărie ca asta şi s-o ia razna prin lume.

— Da' nu-i vorba de asta. Parcă tata şi moşul şi bunica tot cu avere s'au ţinut. Mai sunt şi alţii ca mine. Şi apoi eu, taina cânteculuí: ce-am avut şi ce-am pierdut. Da' vezi că se ţin nevrutele colac peste pupăză. Mă 'nţelegi dumneata?

Tăcu, îşi apăsă căciula pe cap şi iar vârî capu 'ntre palme.

Negustorul veni tiptil lângă mine şi-mi şopti: „i s'a prăpădit băiatul la Turtucaia, ştii... d-nu Pantelie de la *antilieri*. S'a prăpădit mai de mult, dar el acum a aflat."

Parcă mă lovise cineva în moalele capului la vestea asta. Pantelie îmi fusese coleg de şcoală şi tovarăş dev acanţe. De câte ori nu petreceam împreună, pe vremea mustului, acolo în dealurile Merişului, la la conacul boierului Drăguşin, înconjurat de nuci şi de bunătăţi, unde se răsfăţau mosafirii ca 'n raiu. Şi câte nu puneam la cale cu Pantelie, care-şi alesese din chemare viaţa de oaste.

— Se poate, boier Toma..., cum,.. s'a prăpădit Pantelie? Işi desfăcu din mâni capul, mi-aruncă o privire cercetătoare şi zise: „mda".

— Păi îl cunosc. Mi-era prieten, coleg de şcoală, iar la d-voastră de atâtea ori veniam.

— O fi... la noi veniau feciorii cu multă

lume. Da' dumneata ce 'nvârteşti pe aici? Că te văd bun de oaste, fără beteşug.

— Sunt la cenzură deocamdată.

— Dumneata ştii ce spui. Ai miei sunt toţi pe front. Adecă erau; că acum cu Pantelie s'a isprăvit, iar unul e dus, aud că prin Brăila, într'un spital, cu piciorul retezat. Bine de ceşti doi ce să mai zic! Asta-i aştepta. S'au dus la miliţie singuri; ei au vrut. I-a întreţinut statul, li-a dat leafă, i-a scos ofiţeri. Trebuia să se despăgubească. Dar cel mic care s'a înscris voluntar, dar inginerul?... Eu ce era să le mai zic? Imi împuiaseră capul că acum e vremea pentru ţară să se mărească şi să se 'nnalţe; că li-e ruşine ca oameni voinici ce sunt să stea acasă cu moşnegii. Şi am tăcut.

Stam şi mă gândeam: dacă nu s'ar găsi şi nebuni de ăştia să-şi puie pielea pentru ţară, cine s'o apere?

Căci cei înţelepţi dau bir cu fugiţii. Nici nu ştiu de ei pe unde or fi.

Da' acuma ştii, dumneata, ce mă roade pe mine în suflet, când mă gândesc ce folos vine după atâta zdrobire? Ba te mai poartă şi vijelia, ca pe mine, pe drumuri. Ci stă-te dracului în cap, că de aceia te-am cumpărat. Afurisită căciulă, domnule!

De Pantelie nici nu ştiam nimic, până

acum patru zile. Numai ce mă pomenesc cu jandariu că vine la mine. Zicea că mă ia pe departe şi, când colo, tronc: a murit domnul Pantelie. M'a trăsnit vestea, nu alta. Imi venia să-i dau una jandarului la mir şi să-l achit.

Dar ce crezi c'am avut vreme să jălesc băiatul? In vorba noastră veni notarul de la Primărie şi-mi spusè, de-abia răsuflând: boierule, nu-i de stàt! s'a rupt comunicaţia la tilifon cu Milostea. Zic: jandariu ca jandariu: ce strică el; dar acuma mai vine şi cellalt bocluc.

Dă-i, aleargă 'n sus, aleargă 'n jos, pune'n coşuri, împachetează, dă poruncă să 'nhame caii.

La plecare, Lina servitoarea mă 'ntreabă: „da, pachetele nu le punem în trăsură, boierule?" Zic: dă-le dracului. Bine că le-am împachetat, ca să nu fiu căit că n'am făcut ísprava asta.

Tu să stai acasă, să nu te mişti. Na-ţi cheile, şi, când or veni musafirii, să li deşchizi şi să li dai să bea pănă or crăpa... Tu să n'ai teamă, că nu s'or purta neomenos cu femeile, si apoi n'o ţine mult urgia...

Şi cu daravela asta, uitasem şi de băiat şi de tot. Parcă nici de sat nu mă legà nimic: nici rosturi, nici oameni, nici cimitirul unde, lângă ai mei, cel mai proaspăt

era mormântul nevestei. Atunci îţi spun drept, că a fost o clipă de uitare. Mă vedeam numai pe mine primejduit, şi eram gata să mă mântuesc. Nu ştiu ce răscolire de simţuri era în mine. Afară de fugă, nu ştiu dacă mai doriam ceva.

Doi câni aveam în curte şi tot lătrau a rugăminte să nu-i las; prepelicarul şi Mozoc, dulăul ciobănesc.

Ii urcaiu repede. Da' n'apucasem să dau vânt căilor, când veni, cu capul pe sus, ca vârtejul, căprioara mea din curte, prinsă pe Buila, când era puiu de un an. Se uita a milă, îşi punea botul pe umerii mei, mă mângâia, se lipea de mine. Zic: urc'o loane, şi haide. Dumnezeu să fie într'ajutor!...

Mergeau caii, de mâncau norii, şi 'n urmă ardea satul în flăcări, subt focul pus de ai noştri. Numai turla bisericii, celei ridicate de familia noastră şi îmbunătăţită de mine, se vedea înnotând ca o suliţă în vălvătaie. Conacul meu era de-a rasna şi n'avea să-l atingă peiştea, însă tot îmi păru rău că nu luasem şi pe Lina. Fugia lumea speriată peste dealuri, pe crâmpeie de drum, săteni de-ai mei pe cari în alte vremuri nu i-aş fi părăsit o viaţă. Nu e pom din sălişte care să nu-mi amintească de ei şi de părinţii lor, mulţi duşi de mult de pe

lume. Când vedeam rândurile cu bielşug de poame, parcă se ridicau la viaţă, din gropişti, însişi ei cari nu mai sunt.

Sunt puşi de mâna lor, care îi susţine mănoşi şi de acolo, de subt straturile de pământ.

Şi acum mă gândisem ruşinos numai la mine, uitând de toţi. Mă cuprinse o mânie şi pe câinii de cari alte dăţi eram mereu nedespărţit, la drum. Duşmanul apucase valea asta a Hurezului ca'n furculiţă, şi te pomeneşti, mă gândiam, cu potăile astea că latră şi mă dau de gol patrulelor.

Mă zăpăcisem de-a binele, perzând din minte că trăsura poate face un sgomot tot aşa de mare.

Ajunserăm ó coloană, oprirăm. Şi atunci începură javrele mele să latre în tihnă înnapoi. Lătrau... spre inamic... Zici că n'au şi animalele simţul lor? Au, domnule, cum să n'aibă?

Tăcu, îşi vârî căciula din nou pe cap, şi-şi mai turnă un păhar, ba-mi întinse şi mie unul.

Ceva se mişca supt masă. Abia atunci băgaiu de seamă că erau câinii, cari măguliţi de cuvântul cel bun, îşi frecau botul de cismele boierului, şi ca pe un căpătâiu prielnic se lăfăiră din nou, culcaţi cum stăteau pe pardoseală.

„Trecurăm spre dealul Ocnelor", reîncepu boierul.

„Căprioara stătea mulcomă, cu ochii mari țintă la mine... Cred că nici o făptură n'are ochi așa frumoși. Mă gândiam la animalul ăsta, pe care eu, chiar eu îl smulsesem din casa lui, din pădure, și mă gândiiu la copiii duși, la pribegia mea. Imi dam seama că tăinuisem un furt atâta vreme. Și atunci o hotărîre repede mă'ncercă. Ii făcuiu semn lui Ion să oprească. Cu ajutorul lui, apucaiu încetinel ciuta și o purtaiu într'un ocol de tufă. O lăsaiu slobodă, să văd ce face. Ea rămase huluită, se lungi pe picioare, se scutură din tot corpul, își proțăpi urechile în sus și le mișcă în înlături după vânturi nevăzute; tremura toată și ochii i se holbaseră mari-mari; i se umflau nările și adulmeca din botișor ca un prepelicar. Porni apoi aiurită, sburdă în jur și, dintr'odată, rămase piroțită în loc, ca o stană. Numai privirea era vie, țintă'n ochii miei. După un răstimp, veni la mine și mă 'nfiòră peste față cu răsufletul. O apucaiu de gât și-i sărutaiu grumazul ca de viței roșcovan și fraged.

Atâta fu. Pe urmă ceva ca o streche o sgudui, și peri pentru totdeauna, năvalnic, în buget.

In animalul domesticit se trezise sălbă-

ţicia adormită. Ochii mi se umeziră şi cu gândul la ea-acuma plângeau cu adevărat pe bietul Pantelie."

Povestea boierului mă înduioşase adânc. Eu plângeam de-abineleà. El continuă:

— Şi uite, domnule, mă ţine aici năduduful. Mă ieau eu aşà cu vorba, da' tot degeaba.

Ce crezi că-i uşor să ai copii azi, şi nevoia să te mâie 'n lume? Unde să te duci, domnule! Să pleci aşa, cap şteap de-acas... Dac'aş şti că ne hurneşte mai departe din ţară, mai bine să mor. Eu nici din sat nu mă hurniam.

Cât mă sileau copiii să merg vara cu ei la băi. Dar eu, nu şi nu!. Inginerul mă 'mbia să stau cu el la oraş. Aş... nu mă 'nduram. E greu să pleci dintre ai tăi. Te-ai învăţat într'un loc, ai crescut acolo, ai legat rădăcină, bre!.

Mai anul trecut le-am făcut formă unor săteni să plece în Dobrogea — ţara românească, domnule, ce poţi să zici? unde li dăduse Statul pământ, să toţ lucreze la el o viaţă întreagă. Pleacă ei aşa... Stau acolo o lună, stau două. După trei, mă pomenesc cu ei îndărăt şi-mi spun: „nu-i de noi acolo, boierule; nu vezi tu horă, nu veselie, un taifas seara pe drum, nimic; lume de adunătură, înfundată 'n griji şi trebi. Noi suntem mulţimiţi, aici, cu dum-

neata. Ne-am pomenit cu dumneata." Şi uite aşa.

In ţară, domnule, şi nu te cărăbăneşti uşor; dară mite, fereşte Doamne, să mai apuci şi calea străinătăţii.

Pe o parte, îmi pare bine că suflă viforniţa asta, ca să mai risipească puţin ifosele şi să mai îndemne omenirea la muncă cinstită. Nu vezi că luase năravurile zăuş ca armăsarul nestrunit. Ba credeau că şi războiul e floare la ureche. Păi ce: noi n'am făcut război şi nu-i ştim ponoasele?.. La' că-i bine. Cam trosneşte ea ţiitura, da!.. o să fie de'nvăţătură. Prea se făcuse toţi ai dracului. O să ne'nţelepţească nevoia, fiindcă până nu scârţie carul, nu-l ungi; da'să punâ toţi umărul că nu merge. Şi dumneata lasă meseria aia care spui că o ai, fiindcă eşti tânăr, fără beteşug, bre. Ori te temi de moarte?.. De moarte nu scapă el capul lui Craiu, şi'n ţara asta au murit ei alţii mai procopsiţi, darămite eu, Niţă ăsta şi cu dumneata. Ţările nu trăesc, când cei pe cari îi nutreşte pamântul lor, nu ştiu să moară.

Când s'or isprăvi tinerii, o venii iar rândul bătrânilor.

Eu, domnule, îs bătrân şi pot să zic de-acum: sărac. Unde sunt rosturile mele? Dar nici nu vreau să ştiu. Ducă-se, să

nu mai găsesc decât ţărâna de pe locuri, că e sfântă şi neclintită: pe ea n'o poate lua nimeni.

Eu am pornit de la lingură şi mestecăui am păzit oile pe munte, şi mulţi pizmaşi îmi zic şi azi „Ciobănete". Ei iacă, sunt ciobănete, şi nu-mi-e ruşine. Ştiu să păzesc oile, să le mulg, să fac brânză bună şi caş. Ştiu mână şi plugul, mă'nţelegi dumneata?

Da, da. Tot să se dărâme la mine. Nu-mi pare rău, da să dea sfântul să ne'ntoarcem la vetre şi, din cei trei copii rămaşi, barem cel şchiop să vină cu viaţă, că birul tot l-am dat. Aş vrea însă după cuvântul Scripturii să mor cu capul pe căpătâiul meu, spunând: „Acum liberează, Doamne, pe robul tău în pace".

Nu mai zise nimic. In stradă era forfotă. Lumea se îngrămădea, răvăşită spre barieră.

Duşmanul era aproape de tot: bătea tunul în Bujoreni. Boierul se sculă în picioare, îşi luă cânii, dădu ordin să 'nhame şi plăti. Cine ştie ce şir de munţi, buni de păzit turmele, căută mintea veteranului pribeag, când veniră caii în galop, câte dureri mesteca sufletul lui cu nădejdile şi părerile de rău, spre cele rămase în urmă.

Şi poate aşa de puţin se va mai

fi gândit—supt izbeliştea crudă a vremii-la tovarăşul de destăinuire de la lan, care săgetat de-adreptul în inimă de cuvintele unui gospodar dârz şi plin de dragostea moşiei, nu-şi mai aştepta căruţaşul, ci pornia hotărît să găsească rămăşiţele de rezervă ale Regimentului din care făcea parte.

STAN BRĂNEȚ

STAN BRĂNEŢ

— 1916 —

De vreo câteva zile s'auzeau şi'n Gugeni bubuiturile de tun, şi se auzeau aşa de apropiat, ca izbituri de stânci, venite din adâncuri.

In sat, lătrau câniĭ tot mai jalnic. Şi fluera parcă şi trenul — care trecea ca la o bătaie de puşcă — înfiorător şi pustiu.

Forfotă peste tot şi 'ngrijorare.

Notarul şi Primarul mai nu aveau vreme să lipsească dela posturi. Şi umblau cătrăniţi de tot, fără să scoată o vorbă cu cineva, decât scurt şi poruncitor cu cei mai guralivi şi iscodelnici.

— Nu mai umblaţi fără rost. Vedeţi-vă de lucru, că pe aici suntem feriţi. Noi, capii comunei, stăm cei dintâiu la treabă. Toţi trebuie să facă la fel, c'altminterea...

Lumea făcea însă cam ce ştia, ochind ce se urzea înfâiu şi 'ntâiu tot pe la ei,

pe la capii satului: la notar, la perceptor, la popă. La ăst din urmă, de două zile tot dichiseau slugile în două cară, coperite cu coviltir de rogojină: perini, velinţe şi tot felul de lucrături ţărăneşti, aşezate bine în lăzi sau legături mari. Apoi saci cu prescuri, cu cumprei, şi artigi de carne.

Nora Părintelui să pregătea să plece la părinţi, căci... „nu-i văzuse dela nuntă". Ba lua cu dânsa şi pe soţ, pe feciorul de curând preoţit chiar pentru Gugeni, dar care, cică, până la ordinul protopopului, nu putea sluji, aşa că se ducea şi el —*vezi 'mneta*— „să-l vadă biata soacră cum îi stă „popă".

Notarului îi venise bâzdâcul să vadă Bucureştiul, c'a tot zis să se ducă, dar, cum s'a dres, cum s'a făcut, n'a avut îndelete.

„Precetoriul" vrea să se ducă încotrova pentru a-şi căuta cu un doftor beteşugul. Învăţătorul singur părea a nu-şi vădi gândurile.

Pe linia satului leliţele, mătuşile, cu mâna sub bărbie, se înţelegeau din ochi că „nu-i a bună" şi prin semne, prin şoapte, îşi împrumutau bănuelile, ştirile. Iar noaptea, până târziu, se îndesau cu vârzobul cămăşile cu altiţuri şi fluturi, aşternuturile şi tot rostul gospodăriei, prin buţile goale înfundate până sus şi vârîte apoi sub

stratul gros de pământ al pivnițelor, șoproanelor, ogrăzilor.

Nu venise încă „Ovidenia" —iar până la Ignat timp berechet, nu glumă— că pela case guițau de zor porcii înjunghiați și bietele lor spete, proaspăt sângerate, căptușeau desagii de drum.

Nu trecu mult, și, pe chinga dealului învecinat, se văzură patrulele streine. Copii dela vite dădură alarma. Tot satul fu în picioare.

Primarul se repezi călare în sat, vorbi, țipă, pentru a liniști poporu. Dar ți-ai găsit!. Toți: femei, bărbați, copii, care cum putea care cu ce apuca, înfundară țarinele, zăvoaiele, scoborînd peste muncele, spre alte sate. Uitară bunătățile strânse, fugind cu te mir ce pe ei.

In învălmășala și înfrigurarea plecatului, se izbiră unii de alții, strivindu-se femei și copii, între cari câțiva țânci, cu urmele de lapte la gură și obrăjiori.

Și numai după alergătură multă, se opreau pâlcurile, căutându-se, pentru a da unii de rostul altora.

Primarul făcuse ca cei mulți: fugise pe un buestraș, când văzu că din fruntași rămăsese singur.

Pe lângă vetre, deabia dacă se mai aflau câți-va bătrâni betegi și cu răceala

necontenită în şalele îndoite de muncă şi năcazuri.

Popa Mitru, tatăl seminaristului preoţit, nici el nu putuse opri poporenii — pe care mai bine de treizeci de ani îi păstorise. — Şi de acolo, din beciul cu tavan puternic din zid de piatră al caselor sale unde se pitise —tot de frică nestăpânită— cugeta la grăuntele de credinţă care nu lipsea numai turmei, dar şi lui, păstorului.

Îi fu ruşine de sine, şi-şi aduse aminte de vorbele psalmistului ce zic: „unde mă voiu ascunde, Doamne, dela faţa ta?“ Şi cugetă, că face pe voia şi pofta diavolului să se teamă de învrăjbirile pornite de acesta în lume, ca să uite de poporeni.

Ieşi afară cu ochii umezi, pe linia satului, unde îl întâmpinară bătăturile mai toate goale, lătrături jalnice de câne, pustiu.

După câţi-va paşi, dete cu ochii de căsuţa lui Stan Brăneţ; văzu plugul tras din şopru afară, şi la el înjugată o văcuţă slabă.

— Şi asta mai e una, se gândi popa.

Dar nu isprăvi bine gândul, când iacă-tă că ieşeà din lăuntrul colibei moş Stan, cu pieptul plin de decoraţii de răzbel, cu faţa liniştită, —încă rumenă,— cu luleaua 'n gură, iar alături de dânsul şi în urmă

venea fică-sa Ilinca, al cărei bărbat era pe front.

— Da 'ncotro te duci, moș Stane? Par'că te-ai găti de paradă!...

— De paradă, curat... Iacă mă duc să-mi desțălinesc locul de lângă șoseà. Ce?... o să fug și eu ca ceilalți pe vreme de muncă? Mă mir că Sânțiia-sa ai lăsat femei și bătrâni să plece, rămânând vetrele pustii... Și apoi trebue să fugă tot norodul, când copiii ni-s luați la oaste și pe cei tineri i-a ridicat stăpânirea, ca să nu conăcească pela streini? Cum rămân căminurile și bisericile? Nu-s'a noastre? Le-am furat?

Nu-s plătite cu destul sânge?

Să vedem ce-or să-mi facă mie, om bătrân, care am luptat la Plevna și Griviția și n'am pus decorățiile astea pe piept pănăazi. Aferim lor! de vor lovi și necinsti trupuri de unchiași încărunțite în vitejie!...

Și, moș Stan își mână văcuța, de vale; pe linia comunală, la curătură, începându-și lucrul ca'n vremi liniștite. El ținea de coarne și purtà drept, — ca un dănac de 20 de ani, — rândul brazdelor, iar Ilinca mână vaca ce li mai rămăsese neluată cu rechizițiile din opt capete de vite mari.

Către mijlocul zilei, când trecură cetele

năvalnice de călăreţi, el nu-şi întoarse nici batâr capul, ca şi cum nu s'ar fi petrecut nimic.

Rămaseră miraţi trecătorii, se opriră'n drum, iscodiră pe bătrân:

— Was machen Sie, alter mann? [1]), întrebă căpitenia lor, un căpitan de husari, cu mustaţa'n furculiţă, cu pieptul numai ciaprazuri, cu coif straşnic şi cu cisme până 'n arm.

— Vasmah, nevasmah, domnule... Eu îmi văd de treaba mea, nu umblu aşa de-a treanca fleanca, bună diminiaţa.

Cum stătuse bătrânul drept şi vorbise cu el, soarele de-abia zărit sub pânza zilei umede, dădea resfrângeri ciudate medaliilor de pe piept, între care se deosebiau bine: Marele ordin rusesc al crucei Sfântului Gheorghe, Trecerea Dunărei, Virtutea militară, apoi Jubilara Carol I, legată cu o jurubiţă mai vioaie de tricolor.

Rămase mai huluit conducătorul, şi ce simţi el în faţa moşneagului, se împărtăşi repede celorlalţi.

Cum descălicase o clipă de pe cal şi-l ţinea de căpăstru, deodată îşi bătu pintenii pe loc ca la defilare şi dete poruncă

1) Ce faci aci, moşule?.

de înaintare, ca *pentru onor*, pe lângă eroul dela coarnele plugului.

Incălecă la rându-i, se'ntoarse apoi spre bătrân, îi făcu salutul, cu sabia scoasă, şi trecù glonț, după oameni săi.

Fata rămăsese ca mută, încremenită cu mâna pe frânghia vitei.

Dar unchiaşul, jumătate înduioşat, jumătate plin de mândrie, îşi şterse ochii umeziți şi rosti tare, ca pentru a fi auzit:

— Ehei, nu ne înspăimântăm noi aşa de orice; am mai văzut de ăştia: *țundră mândră şi flămândă!*. Aşa se răvăşesc apele, şi îmbulzesc meleagurile, dar e vorba tot se'ntorc la matca lor... Noi acuma suntem îmbulziți, dar cumpătul trebue păstrat.

Şi începù moş Stan să-şi răstoarne cu pluguleţul brazdele negre de pământ şi până seara, avu vreme ca să-l mai ia la socoteli de două ori pe Părintele, ba să-i spună chiar verde: „mai îndeseşte-o, taicule, cu rugile la Biserică şi cu pomenirile şi păstrează-ți firea, batâr de s'ar coborî antihârț pe pământ ca la sorocul judecăței din urmă".

NOTE DIN PRIBEGIE

— **Povestirea prietenului D. T., (1916).** —

Era mare fierbere la Craiova în zilele acelea de toamnă mocnită. Se tot auzia că duşmanul înaintează fulgerător şi că-i aci aproape. Unii spuneau că sunt la Coţofeni; alţii spuneau că sunt la podul Brestei. Unii pretindeau a şti dela oameni vrednici de credinţă, că s'au arătat patrule la marginea oraşului.

Pe vremuri de nelinişte ori ce svon prinde şi până şi cei cu cumpăneală se clatină în judecata rece, se aprind de toate cele şi aleargă hăbăuciţi după veşti, pentru ca să se încurce mai rău şi să-şi piardă sărita.

Ştiu că eu omul liniştit din vremi bune, începusem de vre-o câteva zile să tot desfac etajera de cărţi şi să le pun în cufere mari. Cărţile mă'nţelegi, astea au

fost patima mea şi mi-se părea că ar fi un lucru nesăbuit să le las pradă altora, într'un caz de plecare. In ele zăceau urme din nopţile de trudă ale anilor de şcoală, însemnări migălite, note pe margini, caete cu teme, în care te regăseşti de atâtea ori copil cu toată neîndurarea vremii, — care poate ţi-a încreţit fruntea şi ţi-a argintat părul pe la tâmple; duioase cărticele de lectură din vacanţele mari şi atâtea desenuri de hărţi păstrate cu sfinţenie, în muzeul anilor ce au trecut.

Soţia, la rându-i, aşeza cearceafuri, scoarţe, perne, obiecte de bucătărie în lăzi, în geamantane şi legături, pentru ca să fie gata la un caz.

Pe urmă se 'ntâmpla ca într'o zi, două, să'nceteze alarmările, veşti liniştitoare se răspândiau în toate părţile. Atunci despachetam, aşezam, rânduiam toate celea, de zor, împreună cu soţia. Şi ca de un bumb, care învârtia în toţi aceiaşi stare sufletească, tot târgul asculta, se cuminţia, renunţa la pacostea plecatului.

Totuşi comunicatul, era prea învăluit. După primul iureş în duşmanul care fusese respins la graniţă, citiam cu înfrigurarea în suflet că „ai noştri luptă la sud de Jiu", fără alte lămuriri.

Poate împachetasem şi despachetasem de zece ori, mereu cercetând plecatul tre-

nurilor, unde găsiai la ghişeu, tocmai pe cei mai hotărîţi să rămâe cu orice chip.

Mă gândiam, răvăşit, în ce amestec de simţiminte se îneacă şi cea mai bună inimă în faţa primejdiei şi necunoscutului. Omul devine mai ascuns, şi fie care lucrează pe tăcute să-şi salveze pe ai lui.

Plecaiu acas. Pe stradă fulguià de zor, dar nu era ninsoare seacă, ci o învălmăşire de sloată cu răbufneli de vânt; un îngheţ umed îţi pătrundea prin oase şi noroiul se'ntindea cleios şi urîcios sub picioare. Câteva coloane dela o formaţie de dorobanţi tăiară deodată drumul venind dinspre bariera de nord. Nu'mi păru bun semnul. Rămăseiu zgribulit în colţul de stradă, până ce rândurile de câte trei-patru căluţi, ce trăgeau căruţele acoperite cu rogojini, se pierdură spre marginea cealaltă a oraşului într'o huruire surdă, purtând înfipte pe spinările osoase ale gonacilor osteniţi soldaţi cu uniforma eşită, cu privirile rătăcite, în cari treceau fulgerări ciudate de voinţi tari, de suflete'ncleştate în luptă cu însuşi diavolul. Şi ce simţimânt nelămurit avuseiu când văzuiu că unii se îndărătniciau să lase în cozorocul capelului smocuri de busuioc şi coviltirile trăsurilor îmbrăcate în bradul munţilor, ca'n primele zile de mobilizare.

Acasă m'am dus frânt, ca după o bătae în care au căzut strivite puterile sufletului.

Mă uitam la soţie, la copilul ce împlinia un anişor şi mi se rupea inima de milă, de grijă.

— M'am răsgândit, Mitiţă, îmi zise soţia, care mă iscodea zilnic, asupra situaţii. Trebue să luăm copilul cu noi. Or, cât l'ar îngriji mama, însă mă 'nţelegii alfel e când e cu noi.

— Bine, femeie, dar numai să putem.

Nu trecu însă mult şi auzirăm, la vre-o două zile, ceva ca o prăbuşire adâncă, şi casele se sguduiră, ca după un cutremur, ba se şi sparseră câteva ferastre. Fu un adevărat vaer în oraşul care nu văzuse pân'aci nici urmă de aeroplan.

Alerga lumea înebunită, nu alta, pe străzi.

— Au dărâmat ai noştri podul dela Breasta; duşmanul este la o bătae de puşcă de oraş.

In casă, o adevărată zăpăceală. Tocmai acum nu ştiam pe ce să punem mâna mai întâiu. Alergam de zor, fără spor, ne uitam aiuriţii unii la alţii. Noroc că pică la noi, tocmai în clipa când era nevoe de o hotărîre bărbătească, „Nenea Iorgu", învăţătorul pensionar dela mine din sat.

— Bine că te găsii, domnule Mitiţă.

De-abia răsufla. Era un om voinic, înalt, îmbrăcat mehedinţeşte: cu mintean de dimie, cu cioareci simpli, resfrânţi peste ghetele cu potcoave mari, cu ţinte. Iar batista turchează dela gât dădea parcă o culoare şi mai stacojie bărbii lui nerase, obrazului cu semne de vărsat. In ochii aceia căprii citeai o îngrijorare adâncă şi erau obosiţi, ca după un şir de nopţi nedormite. Şi, când vorbia, trăgea mereu, cu necaz şi amărăciune, de sfârcul nasului pe care îi crescuse câteva tulee. Aveà părul rătuns ca la miliţie şi 'ncărunţit, sub care pielea moale a capului lucea, plină de sudoare.

— „Aoleu ce mi-a păţit sufletul, domnule Mitiţă, uite cum mă vezi, vin pe jos dela Coţofeni". Se trase de sfârcul nasului.

Mă uitaiu la el; era plin de noroiu, parcă treerase peste toate nămoalele.

— Ei ce-i şi cum îi, îl întrebaiu?

Pe lângă noi se adunaseră toţi ai casei, lacomi de veşti: venise şi spălătoreasa.

— Dumneavoastră ştiţi că încă de săptămâna cea laltă mă repezisem la Bucureşti, pe la Lenuţa, care urmează la sericicultură, şi acolo, după una, după alta, am zăbovit mai o săptămână. Şi uite acum îs de patru zile pe drum să ajung acasă şi nu mai ajung. Când am sosit la Coţofeni,

s'a nomolit trenu. Cică au ajuns nemţii la Filiaşi.

— Ce spui?

— Păi cum. M'am învârtit, m'am sucit, îmi venia să iau maşinistrul de gât, să-l svârlu în şanţ şi să dau drumu trenului. Credeam că tot e glumă. Când ne siliam noi să-l dăm pe brazdă, ne pomenim, pe linia judeţeană, cu o volbură de căruţe şi trăsuri cari veniau otova pe drum, peste câmp. Sburau caii şi singuri, căci de frâne se alesese dracu.

Pe câţiva boernaşi îi şi cunoscuiu: unul era Mogândea de pe Amăradie, care venia cu o cismă într'un picior şi cu un şoşon în altul, cum apucase omu, din iuţeală. Ba perduse şi căciula de astrahan pe drum. Şi-i flencănia degerată şi înroşită, dunga cefeï grase, peste gulerul paltonului.

Alţi doi erau pe umeri cu dulămile nevestelor, clae peste prămadă, cu femei cu copii în vraiştea de borfe, cu căţei cu purcel. Mă rog bejenie în regulă. Peste câmpii, forfotă de lume pestriţată: lângă rochile de oraş pestelcile de sat şi dimiile noute, pline de noroi.

Acum stăruiam în lege de maşinistru s'o ia înapoi la sănătoasa. Dar de degeaba, nu cârmia neam. Altă nenorocire: isprăvise cărbunele, fi-iar cărbunele de râs.

Imi venia să-l bat, să-l înjur, dar înghiţiam în mine, să crăp, nu alta.

In fine o luaiu pe jos prin ştiormina de bălţi, hai, hai; hai, hai, şi iată-mă.

Nemţii astăseară, mult mâine dimineaţă, sunt în Craiova.

— Păi atunci la ce mai stăm aici?

— Că de aceia venii. Dumneata cunoşti pe cei dela gară. Eu zic s'o luăm spre Bucureşti. M'agăţ şi eu de dumneata.

Nu mai sfătuirăm, eram pe ghimpi.

— Hai la gară, să aranjăm.

— Hai.

La gară însă potop de lume. O îngrămădeală ca la asalt. De vreo săptămână şi mai bine nu mergeau decât trenuri militare, iar spitalele din oraş se evacuau în şiruri nesfârşite de vagoane. Cunoşteam un sanitar, mă repeziiu, îl rugaiu să ne facă loc.

El: „nu şi nu, te cunosc dar n'am ce-ţi face, urcă-te singur. Cel mult mă fac că nu am observat că te-ai aruncat în tren, fiindcă n'aşi vrea să mă încarc de Doamne-apără cu doctorul. Insă fără bagaj, fără nimic".

Imi vâjâia capul. Mersărăm de ne mai uitarăm încoaci încolo, nu era nici un rost. Şi lumea stăteà ticsită în vagoane, mai rău ca sardelele şi în atmosfera aceia au leşinat femei şi copii cu sufletul pe buze, iar

deasupra peste tren un furnicar aciuiat ca într'o nouă Babilonie, în care limbile au amuţit şi oamenii nu se mai cunosc, în neastâmpărul pribegitului. Pe câţi nu i-au retezat sârmele dela poduri, fără ca valul de lume să se hotărască a părăsi platforma unde vântul suflă în voe cu nemiloase biciuri, pe cari mersul trenului le face tot mai tăioase.

Jos, pe peron, amestec ciudat de lume, de cufere, baloturi, bunătăţi de cari cei grăbiţi se despărţiau cu greu, dar se despărţiau. In grija de sine, cine mai lua seamă albiturilor şi mătăsurilor răsturnate halandala, şi a pachetelor cari în chip fătiş îşi trădau conţinutul, făcând cu ochiul.

Nenea Iorgu se ţinea după mine, aurit, ca sub înrâurirea unui vis urît.

Ne-am înţeles mai mult din ochi şi am plecat acasă.

Şi tocmai după un mers bunicel, mi s'a deslegat limba.

— Nene Iorgule, o luăm pe picioare; cu trenu-i moarte de oni.

— „Doamne păzeşte", zise, şi-şi făcu semnul crucii.

Nu era de îngăimat. Nevasta aştepta cu cu copilul în poartă şi cu rândul de cufere şi pachete.

— Astea dă-le 'ncolo, că le zic ceva.

— Barem două borcănașe de dulceață, Mitiță, știi, își mai îmbună copilul gura cu ceva. Astea le pui în buzunarul paltonului".

Plecarăm toți patru, luându-ne din poartă ziua bună dela socru și soacră, cari de aci din pragul bunului rămas, mi se părură în adevăr oameni de treabă și cred că lacrămile soacrei, în preajma acelui despărțit, au fost în adevăr sincere. Pentru prima dată am avut simțământul că obrajii ceia plânși trebuiau în adevăr mângâiați chiar și de un ginere ca mine.

Pe drum, cu copilul ce trecea dela unul la altul în brațe, am mers până la barieră, printre șuvoaiele de oameni cari, ca și noi plecau în neștire.

De acolo, desprindeam, prin pânza umedă și prin sloată, alte pâlcuri care mergeau, pe jos, călări, în căruțe pe șoșea sau deavalma peste câmp.

Nu era de mers, în tovărășia asta, cu cu copilul pe brațe, cu soția care gâfâia după un sfert de ceas de mers. Și noi doar ne făceam socoteala să trecem Oltul, până către Slatina, încolo, pe picioare.

Aveam presințământul că, odată trecut acest râu, primejdia e înlăturată. Dușmanul, ne închipuiam noi, nu poate merge mai departe. Și Oltul va fi linie de rezistență.

Dar: pas de mergi!. Copilul scância. Ful-

gii de zăpadă îl loviau pe obrăjiori şi pe gât Şi el se frecă mereu cu pumnuleţul, de-ţi făceà milă. Descurajaţi dela început, ne uitam pe 'ntinsul drumului, doar s'o ivi vreo căruţă. Şi treceau de trecut, dar cine se uitau în lături ?...

Pe când ne măsuram din priviri, eu şi soţia, înălţând din umeri, deodată se ivi lângă noi, eşită ca din pământ, o arătare cumplită: un ostaş rebegit, cu capul umflat, cu o faţă puhuoasă, invineţită de nu-i vedeai ochii.

Se opri şi el ca deşteptat dintr'un vis.

— Da' ce-i cu dumneata ? Cine te-a lovit aşa decu foc, îndrăznesc să-i zic, că ceilalţi amuţiseră cu gurile 'ncleştate.

O voce huruită, ca dintr'un adânc de groapă, îmi răspunse :

— Nu'ntrebaţi, fraţilor, că nu-i bine ce e. Am fugit din spital anume ca să nu rămân *supt ei*. Şi-o luă 'ntins spre soare răsare.

Pentru prima oară am văzut aevea icoana groasnică a războiului şi m'am cutremurat, până în măduva oaselor.

Pe lângă noi se linsese repede o gabrioletă, care se răsturnă în şanţ la câţiva paşi. Boerănaşul care mâna, sări repede şi scoase de sub roate un copilaş cu piciorul sucit de-a binele.

Intâmplarea aduse pentru noi o hotărîre, ce trebuia luată numai decât.

— Ştii ce, Mitiţă zise soţia, eu rămân cu copilul. Dumneavoastră, ori cum, sunteţi bărbaţi şi se cuvine să nu rămâneţi."

Ne-am îmbrăţişat muţeşte. Nu puteam vorbi.

Şi duşi am fost după aceia.

* * *

Am mers noi pe picioare, ziua'ntreagă şi o noapte, ţinându-ne mai mult de linia ferată. In zilele acelea de toamnă mohorîtă ca şi sufletul din noi, toate păreau pline de tristeţe în jur. Arăturile negre ascundeau în ceaţă slovele nenorocirii ce va să se abată peste belşugul roadelor de altă dată. Stoluri de corbi ne ajungeau din urmă şi treceau înainte.

— Semn rău! zise nenea Iorgu şi căzu pe gânduri.

In capul meu simţiam ca o moară care macină cuget şi simţiri, şi le amestecă, iar dedesubt, ca purtate de o apă, simţiam picioarele mergând în neştire.

Prin dreptul Balş'lor se 'negurase bine.

Nenea Iorgu se 'mpedică şi căzu.

— Aşa drace, zise, fiindcă fugă'mi trebuea. Rău am ajuns. Zău rău, n'aşi fi crezut-o cu capul. Auzi dumneata, eu dascăl bătrân, preşedinte de obşte şi proprie-

tar, să plec așa numai cu surtucu'n spate pe o vreme ca asta de răpunere. Da... ce am dat cu barda în Dumnezeu?

Acu la bătrânețe s'ajung eu pe drumuri, numai cu bățu'n mână?

— Lasă, nene Iorgule, că ne'ntoarcem; eu cred că e o simplă spaimă.

— Da, vezi bine. Avem armată, Domnule. Ce face armata? Se uită cu mâinile 'n sân și lasă țara pe ghiare streine? Asta nu se poate. Eu cred că până poimâine s'alege.

— Se 'nțelege că s'alege.

Când am ajuns în Piatra era vâlvă mare. Un tren deraiase și era țipet mare. Lumea ce venia cu trenul din spre Vâlcea alerga in vălmășag să treacă podul peste Olt.

N'am mai stat. Am plecat și a doua zi, înainte de prânz, am ajuns în Slatina. Un tren sanitar se puneà în mișcare, dar noi n'a fost chip să urcăm. Am privit huluiți numai la un biet țăran din Gorj, care, văzând din ușa vagonului său, că ordinul de plecare este pentru tot mai 'nainte, clatina desnădăjduit din cap, zicând:

— Se duse biata noastră țară, mă! Ne-o mâncară și ne-o vândură, mă!...

Ochii îi înotau în lacrămi și privia în urmă, spre locurile scumpe. Nu s'a auzit vreodată părere de rău pentru țară, rostită mai simplu și mai sfâșietor.

Aşa judeca şi nenea Iorgu, căci grăi:

— Are dreptate omul. Ne vând veneticii dinlăuntru şi şuguesc cu noi tovarăşii de luptă. Ce fac aştia, Domnule; de ce nu sar acu să-i ia la socoteli pe năvălitori? (Nenea Iorgu mi-arată cu mâna cum, pe o altă linie, un grup de Ruşi îşi înghiţia în tihnă ceaiul care aburia).

Işi fac tabietul, fi-le-ar tabietul afurisit, când nouă ne plesneşte pielea?

— Namilele astea au nămolit doar linia, ca să se chieme că sunt în treabă şi să ne'ncurce pe noi, zise un maşinistru. Eu vin dela Piteşti, unde au sosit trenuri întregi cu ei, dar nu se vede nici-o mişcare spre front.

— De ce n'am o puşcă acum, Domnule, să culc trei patru la pământ şi să le spun numai atât: iacă na, na să v'ajungă, fraţilor aliaţi. M'aşi răcori, zău m'aşi răcori, zise nenea Iorgu.

— Vorba e: mergem, ori ne oprim aci, nene Iorgule?

— Mergem neică, mergem, da lasă-mă să-mi sărez sufletul, că mă'năbuş.

Plecarăm şi o ţinurăm până seara haida-haida. Cu cât scurtam drumu, spre Piteşti, cu atât s'auziau bubuituri surde de către Curtea de Argeş.

Pe drum răvăşeală de lume, de care, şiruri de coloane. Ba, toată ziulica văzu-

răm, pe sus, cum se rotiau aeroplane străine ca să amiroase planul frontului celu nou şi mişcările de trupe.

Nu mai simţiam picioarele de bătături şi frigul ne pătrunsese pe amândoi.

Oraşul era trist şi îngrozit ca ori unde. Duşmanul aruncase bombe în târg şi împuşcase din aeroplan lumea de pe străzi, de prin piaţă. In bulevard, o bombă căzăse drept în mijloc şi schijele retezaseră ca un ferestrău uluca unei grădini.

Lângă un palan, o schije izbise vaca unei văduve drept în pântece împrăştiindu-i măruntaele. Biata vită, mai stătea încă pe picioare ronţăind ultimele fire de iarbă, aşteptând nepăsătoare sfârşitul, pe când femeia îşi blestema ursita, care n'o sorocise pe ea în locul dobitocului.

Toate casele erau ticsite de lume, gemeau hotelurile şi străzile erau înghesuite de camioane şi trăsuri nedescărcate.

Nu ne mai ardea nici de foame, nici de nimic. Un adăpost ne trebuia şi nu-l găsiam. Cu voie, fără voie, ne ghemuirăm într'un colţ de coridor, la un hotel de mâna a doua, unde nenea Iorgu pomeni, nuştiu pentru a câtea oară, de bătrâneţele lui aşa de puţin norocoase, pentru el dascăl vechiu, preşedinte de obşte şi *proprietar.*

Ba-şi aduse aminte de slova Scripturii

cu sfârşitul de lume din Apocalips, pe care el, fost altă dată dascăl de biserică, nu o prea luase în seamă.

— Poate e să pătimească aşa toate neamurile pământului, zicea nenea Iorgu, căci scrie şi la Scriptură. Om fi răi, om ispăşi păcate vechi, că mă 'ntorc în toate felurile, ca să găsesc o dezlegare.

Poate o fi vacul nemţilor. Odată şi odată trebuie să fie o turmă şi un păstor. Da vorba e, ce ispravă au făcut, Domnule Mitiţă, ca să poată fi ei păstori? Fiindcă au făcut maşini, fiindcă umblă pe nouri, fiindcă au dat gata vaca muerii?

Domnule Mitiţă, da ce ai adormit?

— Cum să adorm? Nu vezi că tremur de frig, că 'mi clănţăne dinţii, ba parcă mă şi pişcă ceva?

— Apoi fiara apocaliptică are şi pui de ăştia, ce crezi?

Şi uite aşa m'a sporovăit toată noaptea.

Pot să zic c'am făcut de santinelă la întreaga lume ce foia pentru a intreba de locuri şi a pleca,—unde da Dumnezeu— în noaptea plină de besnă şi îngrijorare.

A doua zi, pe o ceaţă şi negură mare —că ceasul nu ştim cât era— am toegit-o iar la drum, până la Goleşti.

In Goleşti refugiaţii erau în toiul unei mari bucurii. Se spunea că duşmanul a

fost înconjurat lângă Craiova, unde am avut o mare victorie.

Mulţi spuneau că au văzut telegrama la şeful gării.

Nenea Iorgu era în al noulea cer.

— „Nu se putea Domnule, presimţeam eu.

. Nu-i el dracu aşa de al dracului. Se putea armata noastră să-i lase aşa să intre, ca 'ntr'un sat fără câini? „Sireacu Averescu nu stă el cu mâinile în sân."

De-abia ajunsesem şi o luarăm ca sfârleaza înapoi. Nenea Iorgu parcă întinerise, că eu de-abia mă puteam ţine de el. Mergeam întinşi. Nu ştiam că o veste sguduitoare. aveà să ne scoată din visul cel frumos.

Ce-i drept că n'am ajuns bine, când văzurăm că se iţia potop de fugari spre noi.

— S'a luat Curtea de Argeş, iar dincolo duşmanul a intrat în Craiova.

— Păi cum, neiculiţă?

— Sunt telegrame, negru pe alb, uite colea.

— Să fie afurisite de telegrame. Ce telegrame sunt alea: uite popa nu e popa?.

Daţi-l dracului de telegraf! dărâmaţi-l mai bine şi puneţi-i foc!

— Toate bune, nene Iorgule zic, da e vorba ce ne facem; am legat-o la gard?

— Ba n'am legat-o de loc. Hai 'napoi

că tot am plecat la drum. Trebue să dau de fată şi pe urmă vom chibzui. Nu vezi că a 'nebunit lumea. Ăsta e turnul Babilonului.

— Păi atunci hai.

— Hai.

De abia pe la Goleşti am izbutit să ne agăţăm de un tren sanitar care, după popasuri neîsprăvite şi veşti tot mai rele— fiind cu frica mereu în sân că se va tăia calea dinspre Dragoslave sau Prahova, unde ostaşii luptau ca nişte paralei— ne-a lăsat în Bucureşti, într'o Joi, cu şase zile numai înainte de predarea lui. Acolo mi-am dat mai bine seama de pricinile pentru care o oaste aşa de viteză ca a noastră era păscută de un cumplit nenoroc şi trei mândre colţuri de ţară aveau să cadă sub vremelnicească stăpânire duşmană. Ce spuneau soldaţii nu era prea departe de ce bănuise nenea Iorgu: ne vând veneticii şi aliaţii mătăhăloşi şuguesc cu noi.

Mi-am însemnat bine ochii ce râdeau la Bucureşti drăceşte pe unele feţe; îi voiu cunoaşte şi n'am să-i uit.

Iar când lumina sfielnică a nopţilor din Bucureştii bolnavi de groaza aeroplanelor şi duşmanilor apropiaţi, se va lumina în văpăi mari, de biruinţă, nădăjduesc în răsplata, ce va să vie, pentru toţi. Până atunci iar voiu pribegi cine ştie pe unde!..

CEI TREI PRIETENI

CEI TREI PRIETENI

— Din episodul luptelor dobrogene, 1916 —

In dimineaţa acelei zile, de 6 Septembrie dela începutul campaniei în Dobrogea, trupele noastre respinseseră în mare neorânduială oştile duşmane, pricinuindu-le pagube mari şi luând mult material de războiu.

Trupe ruse comandate de generalul Simanski, cum şi române: infanterişti din regimentul 68 şi baterii de artilerie, lucraseră bine în sectoarele Peştera şi Cocargeà.

Inamicul nici nu cutezase a-şi arăta vitejia într'o luptă la baionetă, şi se aciuise ca o vulpe în vizuină.. Iar ai noştrii se odihneau o clipă pentru a-şi reface unităţile. Singur căpitanul Vintu n'aveà astâmpăr. I se dase dezlegare să urmărească în capul unui detaşament de cavalerie rusă, nişte grupe protivnice, rătăcite.

Era un ofiţer nalt şi spătos, cu mustăcioara galbenă, şi cu multă veselie în ochii ceia albaştri ce-şi râdeau de gloanţe şi priveau nestânjenit moartea în faţă. Făcuse în sudul Dobrogei, cu prilejul primelor lupte, minuni de vitejie. Luase numai el mai bine de 100 de prizonieri şi într'o clipă de grea cumpănă scăpase steagul regimentului.

Dar acum erà trist, nu-şi da singur seama de ce.

I-se bătea mereu ochiul stâng.. Peste noapte visase nuntă. Pare că şi calul său Piciu arătà mai altfel, căci nu mergea voios, şi scurmà, la soroace de timp, pământul cu piciorul...

Ii spuse şi ordonanţei că i-se fac semne şi că are niste presimţiri urîte, în urma visului. Iar ordonanţa îşi dete cu părerea că şi visele au tâlcul lor, sfătuindu-şi stăpânu să meargă mai ferit, înapoia oamenilor, fiindcă ciapcânii de duşmani au obiceiul de se uită cu ochianul şi ţintesc pe ofiţeri, ca să ia maul celorlalţi.

Toate par'că fură la ţanc: mişcarea calului, visul ofiţerului, semnul, bănuiala ordonanţei, căci dintr'o depărtare, o scroafă de ghiuleà plesni, mai-mai. lângă murgul lui Vintu, pe când detaşamentul se găseà într'un mic popas.

Ordonanţa care era numai ochi, se şi

năpustise cu calu său dinaintea ofiţerului... Dar se alese cu câtevà sgârîituri de schije şi cu picioarele calului retezate. Cânele „Bubi“ care nu-l slăbea pe ofiţer nici aci pe câmpul de onoare, se repezi mârâind şi acoperind cu labele schijele de ghiuleà, ca să le facă par'că şi mai puţin primejdioase pentru Vintu.

După aceia se lipi de pieptul calului, sărind şi frecând capul de chingă, de piciorul stăpânului, cu pintena argintie.

Ruşii se închinară, că după o primejdie din care li-a scăpat căpitenia, şi rostiră de sub mustăţile şi nasurile lor mici şi roşii un cucernic „Gospodi pomilue“.

Vintu, venindu-şi însine cuprinse într'o privire duioasă de mulţămită pe ordonanţa sa, Mitru Dolomac, şi pe căţelul „Bubi“,

Şi'n timp ce ordonanţa îşi chibzueà de alt cal, Vintu se scutură ca după un somn greu, înlătură ispita de şovăire a clipitei. îşi struni repede calul. Dete poruncă de înaintare şi... se ţinu falnic înaintea detaşamentului.

La o teşitură de colină, îşi împărţi oamenii şi încolăci ca'ntr'un cerc pâlcurile duşmane, care, luate făr'de veste, se predară. Cei mai mulţi erau bulgari cu şepcile pitice, peste privirile sălbatece, de stepă. Erau şi câţiva nemţi, cu ească peste feţele tinere, care lipsite de tainul

băuturei şi al unei hrăniri procopsite, erau tare ofilite.

Dealtminterea deosebirea lor de ceilalţi eră limpede, măcar că ţinură s-o arate anume:

— Wir sind nicht bulgaren", strigară ei aproape de odată.

Ochii bulgarilor — atinşi deadreptul în simţul omeniei — străfulgerară atunci de ură, împotriva tovarăşilor de luptă.

Vintu se gândeà în altă parte... Era mulţămit.

Se gândeà că are să facă o plăcere nespusă Colonelului, dându-i, chiar în acea zi, plocon o pradă de războiu, alcătuită din oameni şi muniţiuni. Ochii îi râdeau în cap, şi'n mintea lui se aşterneau pe slovă, rândurile din scrisoarea ce va scrie acasă la părinţii lui, arătând noua ispravă.

Dar... un glonţ... şueră 'n vânt, de undeva, dintr'un stufăriş, poate rătăcit, poate chitit de un ochiu inamic.

Vintu, lovit în furca gâtului, se prăvăli, la picioarele calului.

Ordonanţa, care nu-l slăbeà din ochi, îl şi luase în braţe; se aşeză jos şi răzemă pe genunchi capul ofiţerului.

Sângele îi curgea în gâlgăiri, în cocoloaşe roşii, închiegate.

Cânele, ca lovit, lătră jalnic, ocolià în jur. Plciu sforăià şi frământă cu piciorul.

Vintu vru să vorbească... va fi avut poate de spus un cuvânt de dureros rămas bun pentru mama lui—zilnic înprag pentru a aşteptă scrisoarea flăcăului,—se va fi gândit la locul copilăriei, la mândra, la câte nu se va fi gândit un suflet tânăr ca al lui!...

Dar cuvintele i-se perdură într'o hărăială de sânge, pe răsuflătura dela gât. Se înăbuşà.

Ochii însă, ochii lui erau încă vii: plini de recunoştinţă pentru cei trei prieteni: Piciu, Bubi şi Dolomac, a cărui mână o strângea tot mai moale.

Avu atâta limpezime de minte să arate.. că trebue bine păzită prada şi dusă Colonelului.

După aceea frumoşii ochi, din care privirea zâmbitoare nu perise, se'ntoarseră într'o parte şi se stinseră sub cucernica închinare a ruşilor: „Gospodi pomilue". Aşa s'a săvârşit din viaţă, pe câmpul dela Mahmud-Cujus un viteaz ostaş.

Purtat în alaiu, cu trofee din războiu, cu trofee smulse de el, căpitanului Vintu i s'a făcut înmormântare de erou, într'un cimitir de biserică dela Medjidia.

Insoţit de soldaţii companiei ce comandase, în sunetele muzicei ruse, slujit de

preotul român şi rus, osemintele lui au răposat, pentru a însemnà o biruinţă în Dobrogea noastră, în Dobrogea valurilor de sânge ce picurau din oastea română, în această Dobroge învăluită de cerul ce şi picură o ploae măruntă ca o înţelegere a plângerii noastre.

După ce totul s'a sfârşit, trei soli: Piciu, Bubi şi Dolomac, alergau tăcuţi de-a lungul pustiului dobrogean, treceau podul Cernavodei şi băteau drum lung, către casa mamei şi a unui bunic de pe un plaiu de munte oltenesc, ducând o ladă cu echipă — zestrea, singura zestre a eroului — şi o veste pe care fiul n'ar mai fi putut-o nici grăi, nici scrie cu pământească mână.

Vestea zguduitoare o pricepură ei, din muţenia dureroasă a soldatului, dar vrură s'o audă şi dela Dolomac. Iar acesta se codi şi... curgându-i lacrămile şiroaie, răspunse:

— Domnul Vintu... Domnul Vintu e bine... Da ş'a 'ntâmplat c'a murit, săracu tocmai când a prins un puhoiu de duşmani şi l-a dat în palma colonelului.

UN DRUM DELA IAŞI LA GALAŢI

UN DRUM DELA IAŞI LA GALAŢI

— Sub retragere —

Era în preajma deşchiderei celei d'întâiu Adunări Naţionale, în Moldova pribegiei, şi sub toiul retragerei trupelor române, pentru refacere înapoia frontului.

In vremea aceia aveam un lung drum de făcut dela Iaşi până la Galaţi. Am plecat cu automobilul, împreună cu un cunoscut, pe o vreme posomorîtă, friguroasă şi umedă, din acel sfârşit de toamnă a anului 1616. De cum am trecut dealurile împădurite, dar triste, ale Ciurei şi Bârnovei,—lăsând în urmă Iaşul istoric, devenit un adevărat Babi'on al mosafirilor poftiţi şi nepoftiţi sub pumnul războiului,—am ajuns în mers coloane ruse cu provizii ce se'ndreptau spre front. Tovarăşii se înfăţoşau destul de arătos în mantălile lor groase, de dimie sură, în

echipamentul lor fără cusur, de sus dela cogeamite căciulă de oaie, până la încălţămintea grea din picioare. Iar feţele roşii şi spetele lor late, arătau în de ajuns, că ciaiul şi hrana bună nu le lipseşte la cel mai mic popas. Inainte-le şi în urmă erau numai o trâmbă nesfârşită de infanterişti de-ai lor, călcând greoiu şi fără pripă, cu chipuri nepăsătoare, par'că n'ar fi mers la războiu. Cum citeam pe feţele lor, că nu-i doare desţărmarea noastră!..../ şi că numai porunca cnutului—care avea să se năruească peste puţin — îi mai făcea să meargă, cu arma la umăr, spre poziţie. La laşi puzderia lor nămolia, de pomană, gara, străzile şi piaţa, unde vândeau, nesinchisiţi, tutun şi săpunuri, înlesnind contrabande, jucând cărţi, în nopţi de beţie, şi svântând spirtul, în schimbul nomolului de ruble.

Bine că cel puţin ce vedeam noi, în drum, era o oaste înarmată şi comandată, cu care eram tovarăşi de luptă.

Intâlnirăm apoi câţi-va cazaci călări, destul de deosebiţi de ceilalţi, prin pielita brună şi fină a obrazului, prin ochii vioi, sprinteneala călăritului, şi îmbrăcămintea lor. Mai subţirei la făptură,—nu mătăhăloşi ca ceilalţi,— ei se ţineau mândri pe cai zdraveni, şi aşa cum se legănau zvelte tăliile lor, sub ipângelile îmbumbate până

sus, strânse ca corsetul la mijloc; aşa cum strângeau mânerele tesacelor dela coapse; cum aveau flencănite într'o parte căciulile negre, de sub care răsăreau obraznic înlături smocuri de păr... te puteai gândi la zaporogii cazaci ai vremurilor lui Tarras Bulba, descrişi de Gogol.

Nu ştiu de ce aliaţii ăştia ne priviră în sâlă, făcând să sângere, înlăuntru fiinţei noastre, răni adânci. In dispreţul lor pentru noi, ei poartă simţimântul mulţimei prostănace, dar covârşitoare, de urşi lacomi, cari înghit nemilos. Şi totuşi, când întâlnirăm, coloanele noastre cu frânturile zilelor de glorie, sprânjite acuma pe toate drumurile Moldovei, unde de recunoştinţă ni se strecurau în suflet pentru oastea sură şi bine nutrită, care mergea, fie şi de formă, să stea la hotarul nostru scump.

Ah! oastea noastră vitează, care a plecat, neogoită, cu flori la puşcă şi capelă ca să spargă — cum a spart — graniţa munţilor haini, şi să înfioreze cu broboane de sudoare şi sânge, cisterne de munte şi ezere tăinuite, în care au adormit priveliştile atâtor viteze treceri, pentru năzuinţi îmbucătăţite!!...

Ce tristă şi deşirată venea în Moldova acelui trist sfârşit de toamnă!... Ce exod îndelung, crud şi nespus de sfâşietor!... Am văzut sfărâmăturile ei, nu la film, ci

cu ochiul şi sufletul, unde au rămas şi vor rămâne vii.

Intre Vaslui şi Bârlad, Bârlad-Tecuci, Tecuci-Galaţi, iar pe cealaltă parte a reţelei de drum: dela Mărăşeşti-Bacău, până sus la Dorohoiu, treceau pânze nesfârşite din regimente, împestriţate şi cârpite cu ostaşi depe la toate unităţile. Treceau dorobanţi, supţi la corp, galbeni ca frunza de stejar, atinsă de brumar, cu uniforma ştearsă, ruptă, cu sfârloagele de-abia mai ţinându-se de picioare. Treceau tunari, parcă mai vlăguiţi, dar trişti şi tăcuţi, cu figuri bronzate, arse ca de jar, cu îmburghieri de priviri aspre. Şi se ţineau ostaşii drepţi pe căluţii lor tânjiţi, şi despoiaţi pe alocurea de piele, însă chitind în goană egală, drumul tot înnainte.

Frigul, durerea şi neliniştea ce creştea din urmă, — la vestea înaintării duşmanului până în trupul Moldovei, — îi făcea pe călăreţi şi cai lipiţi de-apuri şi mergând la nesfârşit.

Şi peste tot, moartea priponea, lângă câte-o cruce de lemn, înfiptă din fugă, un trup de ostaş, dealungul drumurilor mohorîte, prin şanţurile umede, zăvoaiele şi pârloagele Moldovei lui Noembrie.

Pela carele de muniţii, chesoanele erau sparte, roatele strâmbate, ţăvile tunurilor crăpate şi zgâmboiate. Dar sufletele os-

taşilor ce le însoţeau, acelea cum erau? Ce gânduri se frământau sub capelele vitejilor nenorocoşi, cari se învăluiau în atâta tăcere?

Oftări scurte scoteau câte unii, când caii li-se poticneau ca să cază pentru totdeauna în drum, sub ultima sforţare a mersului înnainte.

Şi-s multe trupurile acestor cai eroi ce poartă pe copite ţărna luptelor din munţi şi câmpie, şi răni de schije, în pielea şi carnea înăsprită.

Intr'o margine de drum, un roib de-abia se prăvălise jos. Un câne lihnit s'abătuse şi-i rupea din coastă. Roibul întorsese capul şi privea, îmbiind şi el pe mosâfir..., vrând a-i zice par'că :

— Bine că mai sunt bun să satur un dobitoc ca tine.

Şi se 'mpânzeau mereu coloanele şi numai la răspaşuri mari se opreau deodată trâmbele de ostaşi, spre a împlini în neştire nevoia scurtei odihne şi a mâncatului.

Peste marea câmpie a Mărăşeştilor, se roteau ca niște corbi de pradă, aeroplanele duşmane, în timp ce jos, peste Siret, biplanele noastre, se încumentau din câmpul de aviaţie, al Tecucenilor, să spargă perdeaua de bură, cu mişcări sprintene şi cu fiori de nădejde pentru noi. Şi foiau

automobile româneşti spre cisterne de gaz şi benzină, prin cleiul drumurilor desfundate.

In oraşul Tecuciu, lume înţesată, convoiuri şi îngrijorare ca la Vasluiu şi Bârlad. Hotelurile gem de pribegi, cari, prin birturi, îşi dau ultimul ban pentru vinul cel mai bun, pentru te miri ce gust, ca într'o zminteală a simţurilor, în care adormind cugetul de om, se regăsesc mai aproape de animal. Aci, seminarişti, din cine ştie ce colţuleţ de ţară, erau prea bucuroşi că fac serviciul de chelneri.

Dar pe când oraşul erà pentru mulţi destul de îmbietor, în afara lui începea şirul oastei zbuciumate, al prizonierilor fără număr, începea alaiul cel mare al durerei.

Şi am văzut pâlcurile de fugari: bătrâni, femei cu prunci în braţe şi copii aciuiţi, pentru popasuri, pe margine de şanţuri, sub zdrenţele din casă.

Ah! copiii pe cari Mântuitorul îi chema la el, cu ce greşeau ca să mărească un calvar de suferinţă ridicat neamurilor de prinţii lăcomiei omeneşti? Şi nu ştiam pe cine să milesc: pe ostaşul încremenit în goana neostoită; pe zgribulitul căluţ numai cu oasele pe el; pe copilaşii pribegi; sau pe prizonierii atâtor pâlcuri care-şi purtau trupurile prăpădite, după poruncă,

tot mai departe de front, împeştriţând acest amestec de durere?

Cu adevărat singură durerea este umană. Şi această durere era ca un neîntrerupt lanţ în zilele acelea, către Tecuci-Mărăşeşti şi dela Mărăşeşti până jos în Dunăre!

Iar ciaţa aceia umedă şi nesfârşită, sub cerul întunecat şi leşietic, svârlea ca un zăbramnic al morţei peste ogoarele înţelenite, peste sărăcăcioasele case de ţară, abia ghic te printre smocurile de pomet.

Zăvoaele Siretului galbene-roşietice, viile chircite şi părăginite, lăcrămau şi jeleau cu noi, din toate părţile, până la Braţeşul cu solzi albi-negrii, cari ne păru ca o viitură de apă nesfârşită din cerul cu care se amestecă în zarea de pâclă. Toate erau menite să mărească chinuirea din suflete, pe care noaptea singură o îmbrobodea în vălul său tainic. Dealungul drumurilor Moldovei, focuri mari se aprindeau în noapte de către ostaşi, pentru a lumina frânturile de oaste poticnite în popasuri silite. Ai fi zis că este chiar gheena, care răsuflă sub genunile ei uriaşe. Aşa se întindeà în slăvi bâlbăra mistuitoare, în care ardeau palanuri de porţi şi garduri, pela cele gospodării risipite.

Toate se prefăceau în cenuşe din mândra ţară. Şi nimenea nu ştia spre care

„rîu al Vavilonului jelind de țara Domnului“ va mai purcede oastea trudită, nenorocoasă și trădată, care a înscris cu sânge vitejie peste vitejie, în munți și în șes.

Poate să dărâmă o Sodomă învechită în păcate și fără de legi, pentru ca steagul de credință al celor puțini, temători de Dumnezeu și iubitori de neam, să se împlânte mai biruitor peste un pământ curățit, începând din această Moldovă a lui Ștefan cel nebiruit.

De unde eși tu voce a sufletului, ca să iluminezi cu nădejdea refacerei spulberata gloată a unui neam întreg?

CETĂȚUIA

CETĂŢUIA

Insemnări din refugiu (1917)

In ziua de 18 Martie am cercetat Sf. Mănăstire Cetăţuia (Iaşi), ctitorie a lui Duca-Voevod.Ca la toate locaşurile vechi, durate de pietatea străbună, găseşti aci un loc de reculegere, de înălţare a minţii şi a sufletului. Voevozii noştri, dintr'un imbold al credinţei căutau asemenea colţuri răsleţite de frământările oraşelor, pentru ca singuri, *numai cu ei*, să se limpezească în mijlocul naturei, care nu minte şi nu siluéşte conştiinţa.

Aşezată pe pisc de deal, cu turlele în stil gotic, şi înconjurată de zidurile vechi străpunse de ochiuleţe, ea a fost o adevărată cetăţue, ca mai toate sihăstriile neamului românesc, iar pentru Iaşul nostru istoric totdeauna un punct de privi-Shere şi par'că un paznic credincios de

pe înălțimea vechiului feredeu domnesc și a turlelor bisericești.

Pridvorul mănăstirei oferă bogate scene biblice cu cete de sfinți, cu raiul, dar și cu iadul pentru cei răi și cu vijelioasele săbii ale sfântului Gheorghe și Teodor. Ce grăitori par acești ostași dârzi ai credinței, a căror vitează sabie ar trebui să străpungă pe răii necredinței de azi și ai vânzărei de neam.

La intrare: marca țărei, iar pe același părete înlăuntru pronaosului: Voevodul ctitor cu soția și cu cei cinci copii, toți îndulămați, după moda vremei. Ochiul împarte o privire rătăcită peste nenumăratele fețe atrăgătoare de mucenici și mucenice, care au luptat pentru patrii cerești în vremuri, când nu se scoborîse lupta pentru petece de pământ și lacome încălcări.

Aurăria și argintul înconjură cu belșug icoanele de erarchi de pe catapeteasma bogată, dintr'o vreme când luxul orbitor nu-l înjosise numai pentru cochetăria inelelor de pe degetul femeiuștilor de răspântii. Cărțile vechi își așteptau pioșii boieri, care le împodobeau, după cea mai minunată artă a orfăurăriei și brodăriile datinei străbune au cunoscut migăleala de mână a degetelor de jupânițe, după cum, și aci, probează frumosul orar, care,

păstrează semnătura cu fir pe catifea a domniței Anastasia, soția lui Duca-Vodă. Mormântul ficei lor Maria († 1672) se păstrează aci în pronaos, lângă portretele familiei, lângă tronul domnului cu marca și insignele țării.

Râvna vechilor arhitecți și iscusința o dovedesc lucrările de amănunt, ca colacii aceia din ungherii lăuntrului, ca brânele care târcolesc biserica în jur, pe din afară, lângă numeroasele ocnițe, pline la rându-le cu încrustări de flori și rozete sculptate în piatră.

Fără îndoială că nu se poate trece cu vederea clădirea palatului domnesc din spre sud, cu ciardacuri și stâlpuleți, cu sala de primire pavată în cărămidă exagonală și având trei rânduri de boltă împerechiate, după stilul gotic. Două coloane de interior distribuesc câte trei brâie încrustate—cu rozete—de fiecare parte. Din acestea, două lăturalnice taie în cruce câte o boltă făcând ogivă cu brâul ce vine în piezișe dela stâlpul sau peretele din față. Mijlocia separă boltele una de alta.

Uși vechi de ștejar cu mânere de fer. latacul domniței, cu tavan semicilindric, descoperă o privelițte minunată spre miază-zi care se îngroapă departe pe dungă de deal. Alte camere erau pentru Voevodul

însăşi, deasupra beciurilor în care erau puşi la opreală surghiuniţii.

Spre răsărit feredeul domnesc rotund (baia) în care cu duioşie priveşti cum lucruri scumpe au intrat la reformă şi care'ţi amintesc de oameni şi figuri mari care au fost. Aci se păstrează plină de praf cu plușul verde şi scump, dăstrămat, o trăsură dăruită lui Cuza Vodă de Napoleon III, apoi trăsura lui Duca Vodă.

Toate sunt neobişnuit de mari, pe arcuri puternice, cu roţi uriaşe, înşinate. O a treia este dela Mitropolitul Meletie Istratie, din timpul Domnitorului Mihalache Sturza (jum. veac XIX).

Intrarea cea mare este spre miazăzi sub greaua turlă, care păstrează la intrare cea mai frumoasă stemă a ţărei moldoveneşti, cu crucea de desupt, semn al credinţei, cu leii de lături, semn al puterei de luptă şi viaţă, cu lună nouă şi plină, pentru rodul anului.

Nu ştiu de ce când vezi aceste lucruri vechi, pentru care înaintaşii jertfeau atâta timp şi avere, te uiţi cu milă la uşurătatea de azi, când cele mai grele vremi s'au abătut asupra noastră.

Toate se fac azi din pripă şi vorbăria a înlocuit fapta. Casele vechi şi zidurile bisericilor erau mai zdravene, cărămida mai puternică, cimentul mai închegat, iar

anii nu se socoteau, dacă era vorba să ese lucrul bun.

Până și greul țărei se împărțea mai omenos între fii ei. Boerii adevărați erau apoi boieri și breslașii, breslași și țăranii țărani și omenia omenie. Și caleașca domnească una era, ș zornăia pe șinele strașnice de o cunoșteau toți. Și era sărbătoare când rădvanul domnesc răsuna în sărbători.

Acuma mojicul cel mai mojic are caleașcă și nu mai recunoști cauciucul domnesc din cel bădărănesc. Și flecarii se cred stăpânii vremilor și nărăvașii își bat joc de pielea bietului norod. De aceea am scris în condica mânăstirei precum ca să se știe: „Azi 18 Martie veleatul 1917. Sub imboldul de reculegere al unei triste pribegii și în clipe de grea încercare pentru neamul nostru, am cercetat un colț din retrasa viață a trecutului, unde (departe de vălmășagul întrigilor din lăuntru și uneltirilor streine) evlavia străbună își dădea mâna cu vitejia și se închidea împotriva vitregiei vremurilor, în meterezuri de întărire și de apărare.

Un gând curat, cu îndemn de privire către cer, de pe pisc de deal, simțești în această Cetățue, menită par'că să plutească asupra prozei celor răi; iar în subterane un beciu, totdeauna, pentru mișei.

Ce bun ar fi acest beciu astăzi pentru intriganții, care pătează cu balele lor însângerările unui neam".

LA ȚĂRĂ

LA ŢARĂ

—

In Moldova pribegiei.

E soare cald, primăratec. Rînviază câmpul şi pădurea. S'au reînsufleţit drumurile Satele sânt cantonamente întregi, în cari soldaţii îşi înviorează, la soare, sănătatea şubredă şi par'că, pe adierile de vânt, adulmecă locurile scumpe de unde au fost sgurniţi vremelnic. Pe trâmba drumului, trec care cu fân, cu legume de-ale artileriştilor şi saltă în scări, năvalnic, călăraşi cu solii ne cunoscute spre cotituri de drum, spre bunget de pădure. Camarazi în convalescenţă, trec, susţinuţi la braţ de mâini frăţeşti.

Se văd infanterişti dregând drumurile înpotmolite. Subt mângâierea soarelui, armata noastră se reface cu nădejde în suflet, după dureri şi amarnice tânjiri. De sus, cârdurile de cucoare însemnează

aevea lanţuri rânduite de tiraliori, şi triunghiuri de înaintare către frontul de luptă. E un semn pentru ostaşi şi o solie a slăvilor pentru ziua de mâine. Până şi cocorii aceştia au meleaguri scumpe de desrobit şi cuiburi pentru reclădire.

Peste ogoarele ţăstite supt pojghiţă de cleiu, ciocârlia îşi probăleşte sborul însuliţat, avânturile de suiş pe scări de văsduh, arcuitele mersuri, în hopuri, dealungul brazdelor.

M'am uitat mult la această prietenă a câmpului şi muncitorilor, care părea tristă acum când flăcăii n'au mai ieşit la întorsul ţărinilor, de şi vremea e venită.

Bărbatul aveà moţ, ca un capişon de călugăr şi mergeà alături de femeie, amăsurând ca un inginer parcă, întinsul locurilor. Pentru prima dată mi-s'a părut că pasările acestea au ceva din negura dungată a tarlalei şi-s' mai înfrăţite cu pământul, peste care se socot stăpâne ca şi omul. Dar glasul lor mi — s'a părut otova, fără învălurări, lipsite de armonie, de sbucnet vesel. O bătrână trecu pe alături, puse mâna straşină, cătând sus la una care îşi picură până la noi un cântec prelung şi duios.

— Acum n'are chef, că's flăcăii duşi.

Da' când albeşte câmpul de voinici şi umblă plugul, atunci se caţără pe vân-

turi ca o haihuie, şi îi zice pe toate glasurile, de-ţi intră la inima. Da' acuma şi păsărime şi tot simţeşte greul vremei. Ce crezi dumneata?...

Plecă bătrâna şi mă gândeam că are dreptate. Nici bătrânii n'au acum răgaz să-şi ducă boulemii la arat, căci greul căratului de lemne şi de nutreţ pentru orăşeni şi armată ei îl simt. Şi i-am văzut, cu pletele 'n vânt, prin mijloc de pădure, în rânduri nesfârşite, cum împingeau la căruţe prin nămolişul nesfârşit. Fără cârtire, răbdulii şi înviorați de puterile ce se treziau în ei nebănuite, fiecare tălmăcia robota ca o nevoie de la care Statul nu s'a putut cruţà.

Se descopereau lângă câte un ghindar pe unde trecuse armata, lăsând un mormânt proaspăt, cu o cruciuliţă înfiptă la întâmplare, şi făceau o închinăciune, plină de pletate.

„Păcat de tinereţea lui ziceau. Mai bine muream vreunul din noi iştia coşcoviţii, dar nu bietul flăcău.

Viaţa tânără e mai de preţ, fiindcă este ca ó răsădniţă, din care mai poate încolţi un fir".

In jurul mormintelor mâna lui D-zeu presărase smocuri de viorele şi podvalul galben se înşira ca un simbol pe dâmburi. Incolo pădurea se trezeà la viaţă.

Susurau pâraele. Se iţeau păsările. Inmugureau fagii ca mii de braţe vânjoase înălţate pentru rugăciune, măcar, că pe aceleaşi trunchiuri frunzele rugini din vara trecută nu căzuseră încă. Şi-mi păru pădurea 'ntreagă că susţine pe aceiaş rădăcină două lumi în luptă cu sine, din care tot înţelesul îl poartă viaţa nouă ce birue. Acest gând mă însoţi şi în satul dintr'o vâlcea, unde poposii în Sâmbăta aceia de drum. Era o slujbă la biserică pentru cei morţi. Foià biserica de femei cernite şi ardeau lumânărelele, prinos curat pentru atâtea suflete de viteji cari s'au dus şi peste cari s'or fi aşternut — din prinosul primăverii — rânduleţele de flori.

Pe feţele femeilor erau poate lacrimi uscate de mult şi inima erà acum oţărită. Fiecare primise un *„istract“* de moartea unui voinic. La început se jeluise una la cea care nu primise încă vestea tristă, pe urmă se jeluise încă una şi încă una Şi acuma toate învăluiau în (propriul) suflet o durere unită, se înţelegeau compătinindu-se numai din priviri. In jurul lor copilaşii droae, primeniţi şi înţelegători, ţineau o mângăetoare tovărăşie.

Pe urmă plecară spre casă, cu credinţă în suflete, cu îndoită putere pentru muncă, în lipsa voinicilor.

Şi le-am văzut, cu începutul săptămâneî,

zile în șir, mânecându-se din zori la săpatul ogradelor, sau cu oalele de lapte în cap pe oblamnic, către târg; cu juncănii înjugați la car, pentru cărat lemne.

Și nu știu cum, ele îmi păreau că sânt trunchiul de la care voinicii duși—ruginite frunze—s'au desprins prea de vreme, într'o dârză luptă pentru țară, dar cari poartă mlădițele de viață ale codrului românesc de mâine. Mi-adusei aminte și de viorelele răsărite pe capăt de morminte—semn de renaștere—și mă gândii că eroii pe cari-i plângem alături de ele, sânt jertfa de bună voe, care va fi rodnică, mai rodnică, de cum au cântat ei în minunat vers popular, pentru țară și poalele steagului, supt care au dormit somnul nemurirei:

Foae verde, foaie lată
Și mă cată, țață, cată
La tabăra jumătate
C'acolo-i ș'a mea dreptate
La capul șireagului
La poalele steagului
C'acolo, oi fi'ngropat
Fără scândură de brad
Dumnezeu m'o milui
Și din mine o răsări
Din picioare o mândră floare
Din păr mândru calapăr
Din guriță
Fântâniță

Din sprâncene
Isvoréle
Din ochi negri
Păhăréle
Ca să bei, ţaţă, cu ele
Şi să-ţi mai alini de jele.

Şi m'am întors din lumea lor cu înţelesul profetic al cântecului, cu înţelesul pe care an de an îl stoarce firea din veşnica luptă cu sine, plină de premenire şi de trezire nouă.

POVESTEA
CĂPRARULUI FLOREA DIN ARGEȘ

POVESTEA
CĂPRARULUI FLOREA DIN ARGEŞ

— Din luptele dela Oituz —

Făceam parte din brigada de grăniceri cantonată în comunele Ghermăneşti şi Stănileşti din Fălciu.

Unitatea noastră a primit ordin pentru ofensivă în ziua de 28 Iulie, sub comanda domnului Colonel Zizi, pe care-l ştie o ţară. Aşa am ajuns noi la Măgura Caşinului, pe valea Oituzului, în stânga Târgului Ocna, iar acolo am luat poziţia din marginea Trotoşului, având în dreapta un regiment de infanterie, iar în stânga pe 2 grăniceri. Domnu Colonel să 'njură 'n glumă cu noi, pe din două şi ne spunea aşa:

— Cu-o moarte suntem datori copii. Acuma înnainte!

Că ştiţi voi: „ori îi ia dracu pe ei, ori

ne ia pe noi." Ni se dă ordin să luăm cu orice chip cota din faţă, din ghiara duşmanului, prin cutremurul de foc al ghermanului.

Când am început luptele, mitralierele măcăneau ca berzele, când vin primăvara la cuib, tunurile băteau de mamă Doamne! iar şrapnelele nu se mai ostoiau plesnind din toate părţile.

Da şi focurile noastre nu se lăsau mai pe jos. Văzând şi văzând ei că-i răzbim, au tulit-o la fugă, sus pe-un pisc, după ce ciuruiseră o companie din regimentul nostru.

— Să luaţi piscu, bă. „Ori toţi cu piscu, ori nici unu fără pisc," şi Domnul Colonel şi-a tras singur o înjurătură, dacă nu luăm pişcu.

Atunci ca să nu lăsăm pe Domnu Colonel cu 'njurătura şi pe noi cu ocara, batâr că ei de sus tot izbeau cu grenate în jos, ne luăm noi pe câte-o râpă, două şi trei sute de soldaţi, în rând de centură până ne urcăm sus, de unde după un atac i-am zgurnit. Asta era în *oltima zâ* a lui Iulie.

Pe ziua de 'ntâiu Agost ne-a schimbat, pentru hodină, un regiment de cavalerie, pe jos. Da n'am apucat noi nici să mâncăm şi, ne-am şi pomenit cu ei, fugind spre noi. Zberau ca din gură de şarpe.

Atunci am lăsat şi pâne şi conserve, alergând la poziţie, care şi cu arma 'n mână, iar în spate cu raniţele, risipindu-ne, în trăgători, da nici pe cavalerişti nu i-am slăbit d'ângă noi, măcar că-i împuţinase nemţii de tot, îi omorâse pe mulţi şi mai şi luase prizonieri din ei. Am avut şi *noi ifanteria* perderi foarte mari, că aveam în faţă două reghimente germane.

Aşa am fost chiemaţi noi iarăşi înapoi pentru refacere.

Asta pe zâua de 2 Agost, în satu Oneşti. Da n'am stat decât pân'la 6 Agost, când ne-a venit o tilegramă să fim iar la luptă. Indată ne *ichipăm* noi şi plecăm nemâncaţi, trecând de satu Grozăşti.

Da nu mergem noi mult înainte, că ne şi trezim cu câteva *ştrapnele* pe deasupra capului nostru, spărgându-se tocmai în Oneşti.

Mai mergem noi doi chilometri şi dăm de postu de comunicaţie al artileriei noastre, care avea porâncă să facă *tir de barage*, iar inamicul bătea şi el cu tir de artilerie toată valea Oituzului. Noi măcar că am luat-o prin nişte porumbi, tot ne-a *ocsărvat* artileria lor şi primul foc ce au tras a omorît un cal dela mitraliera conducătorului şi 2 *brangadieri*. Dacă am văzut aşa ne-am sprânjit pe stânga Trotuşului şi-am mers pân'la postul Colone-

lului nostru. Acolo ducându-ne am găsit pe ofiţării dela reghimentu 29 cari rămânuseră neluaţi prizoneri. Cum ne-au văzut ei, parcă pe părinţii lor ar fi văzut, nu alta; aşa le *cura* lacrămile, şi să'ntrecea care mai de care să ne dea ţâgări. Unu dintre ei ne spuse aşa:

— Măi, băeţi, în voi ne este nădejdea, că regimentul nostru a fost prăpădit şi prins. „Câţi-va soldaţi, pe ici pe colo, dacă mai ţin legătura."

..Da' tomna 'n vorba noastră veniau şi ăştia val-vârtej peste noi. Abia i-a oprit dăvale un Domn Maiur, care a dat porâncă unui pluton de grăniceri să-i ia cu *baeneta* din dărăt la poziţie şi s'a brodit ca tomnai plutonu meu, plutonu-I, adicăte, din compania 2 să intre ca să dregem paguba, şi să stăm cu gura pe infanterişti ca să ţină zid cu noi.

Ne-a ajutat Dumnezeŭ şi-am *ocupat* iar măscile părăsite. Innaintea noastră, la prima linie de bătaie inamică, erau unguri, cari primeau mereu *urdin* dela Băvarezii din cealaltă linie să înnainteze cu orice preţ. Noi băgând de samă am tras focuri tot într'una.

Aşa văzând comandantu Bavarezilor că nu poate înnainta, a porâncit ca să tragă în Unguri, şi tot trăgând ei, şi trăgând şi noi, i-am posocit pe toţi. Iar noi, într'un

iureş straşnic am năvălit în contra Bavarezilor şi ne-am oprit tomnai unde fusese omorâţi Ungurii, ocupând măscile lor, în care ne-am trântit ca să fim feriţi.

Eu brodisem, în mască, un ungur care îşi trăgea sufletu să moară şi a murit călare cu mine pe el, că nu puteam să mai mă scol şi să dau înlături, de focurile mari ce primeam.

Când fu ca să înnaintăm iar, n'am apucat să fac cinci paşi, că m'a şi rănit un glonţ dum-dum în pulpa piciorului drept şi 'ndată am căzut pe coastă devale. M'am rostogolit eu aşa pân'la o tufă dèpe malul Trotuşului.

Acolo, apa gâlgâia-nu gâlgâia pe la cotituri, dar ştiu că din picioru meu gâlgâia sângele în şiroaie.

La ce să spun că mă durea... că nu mă durea praş.

Da aşa o dogoreală simţeam în locu unde mă izbise şi 'ncolo — în sus şi 'n jos — ca o amurţală răce.

De lânga tufă, m'am târît eu, haida-haida, pe o cărare până la postu de ajutor. Am lăsat acolo toate ifectele şi pe urmă m'am pansat. Mai făcând puţin pe o cărare în jos ca să ajung la *brangadieri*, am dat de-o poiană, unde m'am pomenit cu un obuz venind şi spărgându-se taman la dreapta mea.

Şi norocu meu... că mi-a retezat picioru, tot ăl drept, care era rănit. Din gleznă mi l-a rătezat şi l-a aruncat la o depărtare ca de trei metre de mine. Eu cum am văzut, am rupt — să iertaţi — ismana şi l-am strâns bine, rămânând aci din saia zilii lu şapte Agost până a doua zi. In ziua asta de opt Agost m'au dus cu *brangarda* încotrova unde venea *otomobilile*. Acolo mi-au oprit picioru rupt şi m'au dus pela spitaluri, unde am suferit trei *operăţii*, o durere de gură, şi-un *irâzâpel*.

Iar acuma sânt sănătos, dar cu picioru drept, cum să vede, lipsă de sus din genuche, pentru ţară, luptând cu Domnu Colonel Zizi, trăiască-l Dumnezeu pe unde o fi.

Asta este toată păţania mea povestită de mine, căprarul Florea din Grăniceri.

UNUL DIN VÂNĂTORI.

UNUL DIN VÂNĂTORI

Frânturi de vitejie

Venise de pe front numai pentru câteva zile. Intre cea din urmă intrevedere a noastră şi cele şapte luni necurmate de când apără ţara, par'că s'ar fi scurs un amar de vreme, aşa de mult i s'a schimbat chipul femeiesc şi tânăr al prietenului meu. Pe faţă-i asprimile războiului au încrustat dungi adângi, şi-au dat un arămiu ciudat obrazului. Ba i s'a nălbit de-a binele şi părul pela tâmple. Iar privirea lui are ceva din sâlbătecia ponoarelor şi muntelui, alunecându-i uluită spre forfotul de lume.

Nu se simte de fel la îndemână văzând cum foesc pe străzi tot soiul de oameni: îmbogăţiţi de răsboiu cari te improaşcă cu praf şi obrăznicie din goana automobilelor; domnişori zdraveni în spete şi

cu rumeneala în faţă, cocoloşiţi dela părţile sedentare, ambulanţe, cenzură; nesinchisite perechi tinere cu ochi ce râd a veselie şi ispită, pălmuind năcazul şi suferinţa cu îmbrăcămintea luxoasă; ori şi inşi localnici sau pribegi, vecinic îngrijoraţi de asprimea războiului, cari caută norocul neamului în comunicatele dela vitrine şi pe care buletinul zilei îi dă huţa în toate părţile.

— Aici nu înţeleg, Dragă Căpitane, îmi zise, nici pe cei nesinchisiţi de greul vremei, nici pe cei înfricaţi prea mult. Cei fericiţi nu cunosc durerea şi cei desnăjduiţi, aşa în sec, fără munca lor, nu cunosc puterea jertfei.

Soldaţii dela front s'au învăţat de mult să ţie adevărata cumpănă. Pe ei nu-i stăpâneşte lăfăiala leneşă, nu-i adoarme victoria şi nu-i zminteşte răutatea zilelor de luptă, neisbânzile. Ei n'au vreme să afle comunicatele; un singur gând îi stăpâneşte: să lupte pentru ţară, să lupte şi numaï să lupte. Atât! Care e sfârşitul ?..

Oh!, dragă căpitane, cine să mai întreabă la noi, pe front, despre sfârşit, când în simţul şi inima fiecăruia luminează dreptatea noastră întreagă?

Aicí la voi, în oraşe, *e altă lume* Unii se întunecă la chip şi să văicăresc fel şi chip, blestemând nenorocul care ne-a o-

ferit *pentru acum*, retragerea noastră ostășească, pribegia lor, ori cheful și buna lor stare stricate, dar îți spun, *nu înfrângerea, nu sfârșitul*. Dar ei nu se înjugă la nevoia acestei clipe. Alții huzuresc, cum vezi, și ochiul tău neîndurător le face mare sâlă.

Eu cu aerul meu sălbatec, cu uniforma ștearsă, cu ghetele, ca vai de ele... sunt aici ca o arătare neplăcută. Poate și pentru tine sunt. Nu ești și tu, dragă căpitane, un mulțămit?...

Ți-aduci aminte, c'am fost, că sântem prieteni, și, totuși, pare că-mi ești un necunoscut. Ai rămas tânăr. Ai vreme să te preumbli, să-ți îmbraci hainele călcate dela cuier, să porți bocanci noui, să-ți faci slujba de stat major când vrei.

Pe când eu..., vezi singur. Și am îmbătrânit... într'o noapte. Poziția noastră era amenințată și ajutoarele nu soseau. Dușmanul ne secerase groaznic. Și atunci sub așteptarea ce mi-a părut vecinică, am simțit cum îmi furnică toată carnea. In zori au sosit întăririle, și... am biruit. Dar ordonanța mi-aspus: „ai albit, Domnule Locotinent". Zic: „ai dreptate da'face.

Prin urmare, dragă prietene, să-mi zici „moșule".

Surâse. Surâsei și eu stânjenit.

— Ai tot cuvântul, zise, să te simți,

altfel. Eu m'am schimbat. Mă uit şi parcă nu văd. Nici pe tine nu te văd prea bine. De multă vreme n'am mai văzut oameni stând drept şi falnic. In tranşeie omul stă ciucit, cu ochiul pândă, către liniile duşmane.

Când te uiţi pe linia şanţului, simţeşti că omul e una cu pământul din care s'a născut, şi că numai aci, sub scutul morţei toate deosebirile au perit, toate deşertăciunile şi măririle. Ofiţeri şi trupă una alcătuesc. Iar iadul care înărue cu lava lui zidirea lui Dumnezeu, face din om în acelaş timp, un înger şi-un demon. Aci puterile întunericului îşi vâjie, prin mii de guri, zgomotele asurzitoare, ca să-ţi hăuească vecinic în urechi. Eu parcă le aud şi acum. Nu le cunoşti fiorul. Trebue să fii scrintit pe jumătate ca să stai sub potopirea de lavă şi schiji sau sub urletu acela. Oh!, ce bine fac domnişorii slabi de îngeri că nu se află acolo... ar amuţi numai la pocnetul puştii... Pentru soldatul bărbat, nu femeie, este un bine, că n'are astfel de tovarăşi. Acest soldat, dragul meu, este croit deadreptul din titani. In besna nopţilor, când rachetele îşi încrucişează, pe sus, brânele: roşii, albe, verzui şi când flacăra obuzelor şi. fuzantelor străluceşte deasupra tartarului de maşini,

ei stau la pândă, încleştaţi cu mâna pe arme.

In slăvi se întretaie luminile apocaliptice, ca la a doua venire: jos, anticriştii-duşmani, îşi fac lucrul lor drăcesc, cu momitoare măşti de îngeri şi vorbe frăţeşti de evangelie din dosul svârletului de moarte, iar ostaşii mei, printre fum şi obuze zdrelite, se aţin neclintiţi, îndârjiţi, răspund cu vârf şi 'ndesat gloanţe şi granate, înjură sporind călindaru şi fac socoteala calibrelor inamice:

Ăsta e 75 că prea *viue*. Ăsta e 77 că *pocnèşte*. Da 'auzi şi pe 105 că *se strucneşte de parcă rupe*. Pe cele 99 le cunosc după *vâjâit* şi *pocnetul* de spărturi pe sus. Cele de 210 ci că *mugesc* că le o *fi durând şi pe ele;* acelea-s groasnice în *vuupul* lor cumplit, urmat de *zuruială, trosneală, pârăială*, de *zbârnăitul* schijelor ce se sparg la 2-3 sute de metri.

Se sgâcină pământul din ţâţâni ce socoteşti? E tare frumos să priveşti, dar se cam sburleşte părul. Căci sub curcubeele de sus, şi sub furnicarul de scântei, se luminează groapele, prin care muşcă moartea ţărână şi vieţi. Acolo guzganii stau în dosul frontului, şi privighetorile nu-şi fac cuibul în linia tranşeelor (cum scria un şoltic).

Ziua nu vezi decât fum şi praf şi per-

deaua de ceaţă e groasă, de nu zăreşti la 30 de paşi.

Sunt zile în care focul se linişteşte. Câte-o pocnitură răzleaţă, ca vreascuri strivite năbuşit, îşi poartă sunetul pe văgăuni de văi, către zăvoaele Siretului. Uriaşii mei devin în zilele acelea nişte bieţi muritori, cum n'ai crede, gata să alerge cu gamela în mână, de colo până colo, pentru o pustie de gură, râd, glumesc, aşteaptă să le cadă în mână câte-o gazetă dela tranşeea cealaltă. Ţi-oi povesti altă dată, cum se schimbă gazetele între ei şi duşmani. Sunt istorisiri ciudate, cu amestec de omenie în stăurile, dintre încăerările turbate.

Iar ofiţerii se bărbieresc, se spilcuiesc, par'c'ar pleca la o întâlnire plină de făgăduieli. Tu nu ştii ce va să zică să ai răgazul unei bărbiereli pe front. Este şi ceva tainic în găteala asta, ca şi când te-ai apropia de potirul sfânt, ca să guşti grijania reînvietoare. Şi totuşi moartea o aştepţi, moartea...

Cine are vreme să'ntrebe ce-i moartea acolo?

De atâtea ori am înfruntat-o!...

Intr'o după amiază, am primit ordin de înaintare. Un fior a trecut prin toţi. Ciasul îl aşteptam de mult după crâncena retragere şi stare de defensivă (apărare).

Atunci maiorul batalionului s'a strecurat în faţa frontului şi a zis, cu un glas neobişnuit:

— Băieţi, fiţi gata!. Drumul nostru nu este decât înainte. De-oi cădea eu... comandant vă este Căpitanul".

Şi-am văzut, după aceia, pe Căpitan trecând vijelios şi strigând:

— Acolo e ţara, copii. O vedeţi voi, cum stă încolăcită sub ghiara duşmanului? Ţara ne chiamă s'o dezrobim. Eu poate voi cădeà; voi să ştiţi că urmaşul meu este Domnul Locotenent". Şi aşa s'a urmat cu chibzuiala până la Caporal şi fruntaş.

In clipa aceia n'am mai văzut de cât Ţara, Ţara care răsăria aievea, cernită de după dunga dealurilor noastre, încolăcită de ghiara vrăjmaşe, acolo, printre surpăturile de colibe, printre podgoriile otrăvite de gaze şi spârcuite de şrapnele.

Şi-am trecut ca nişte năluci tranşeele nemţeşti şi sârmele ghimpate, lăsând fără a mai simţi, carne de pe trupuri şi sânge. Aşa ceva trebuie să fi fost pe vremea muceniciilor creştine.

Când am cuprins iar sate şi ogrăzi româneşti şi ne-am numărat oamenii, lipseau rânduri întregi de soldaţi, lipsea Maiorul, lipsea Căpitanul şi cinci ofiţeri tineri de tot, abia bărbieriţi în ajun. In ochii celor teferi se citeà durerea pentru scumpii dispăruţi, străluminată de bucuria

isbândei. Mamele cu pâne şi sare se aruncau în braţele ostaşilor ca şi când şi-ar fi revăzut bărbaţii şi fii. Iar moşnegii sărutau boabele de ţărână din pământul dezrobit şi băteau metanii.

Până şi răniţii întinşi pe tărgi îşi domoleau vaetele şi se svârcoleau să scape din braţele îngrijitorilor, spre a îngroşà lanţul luptătorilor.

Pentru toţi, dela gradat pân'la răcan, singură vorba „*înainte*“ aveà înţeles. Drapelul sfârticat îşi flutura pulpana, mai departe spre frontul protivnic, ca şi cum eroii din gropiştr ne-ar fi trimis un nou suflet de poruncă, înfiorând cu tainica lor comandă Simbolul Ţărei noastre.

De atunci am simţit, dragul meu, că alte glasuri vorbesc în mine, că nu mai sunt al meu, că nimeni nu mai este al său acolo, că moartea e fără glas şi că ne-am legat pe vecie cu ea, renunţând la viaţă, ca s'o vecinim pe a Ţărei“.

Mi se păru, că în adevăr nimic omenesc nu mai era în glasul acestui ofiţer. Alte adâncuri necunoscute nouă muritorilor grăiau printrînsul.

După o bucată de tăcere, adăogi ca pentru încheiere :

— Şi uite, aşa petrecem noi, zise. Rachete, fum, praf, urlete de bombe, întunerec de moarte, vitejie şi eroism. Iar ostaşii, aceştr

pitici ai zilelor de liniște, cresc năprasnici în nopțile frământate, mișcându-se ca stânci de negură, cumpliți la mânie. Multe ți-aș putea spune despre ei. Tu ai putea să le zugrăvești frumos. Mie-mi lipsește, poate legătura. Lumea asta de pe străzi m'a zăpăcit. Eu aci sunt strein, crede-mă că străin. Acuma plec spre comandament, deseară la tren și mâne sunt cu ostașii mei."

Iar surîse, îmi întinse mâna și dus fu, lăsându-mă ca pe un vinovat în mijlocul stradei cu altfel de rachete, de besnă, și eroi.

Iași, 1917.

SUPLETE

SUFLETE

— Iaşi 1917 —

Mai deunăzi, rătăciam în vălmăşagul de lume, printr'una din pieţile oraşului, după nevoile casei, unde copilaşii cei mărunţi îşi pretind necruţător tainul, fără să bănue înfrigurarea cu care poţi răzbate pentru o pâne. Şi Doamne! ce luptă să dă aici în cetatea tuturora pribegilor, pentru traiul zilnic, dela cadrele crude de tot până la bătrânii gheboşi şi paralitici!

Şi mă uitam la fetiţele cu părul făcut în grabă numai corniţe, cu ochii lăcrămaţi de frig, îmbrăcate în stambă pirpirie, cum se îndărătniceau să-şi ţie rândul, pentru a asigura pe o zi o pustie de gură, cum stăteau aci oare întregi, într'o duioasă apropiere cu moşnegii aceia betegi, ca nişte copii dela marginea a doua vrâste.

Şi, din rândul frontului aceluia de lume,

din când în când, abia gâfâind, câte o fetiţă, câte un băeţel, care şi cu cumpărătura, se desprindeau cu sforţări bărbăteşti, din strânsura de cleşte a înghesuelii.

Şi 'n ochii lor câtă bucurie de izbândă se citea!...

Poate că mulţi din ei erau singurii stâlpi ai unei case necăjite, din care voinicii vor fi fost duşi la război ca să apere ţara!

Un moş care şi el răzbătuse, tala-tala, cu pânicica într'un braţ, cu nişte crumpei într'o legătură, mă văzu privind lung în urma acestor biete fiinţe, cărora nici somnul îmbietor al dimineţelor nu le mai era îngăduit. S'apropie cu blândeţe, şi-mi tâlcui gândul:

— Ce să-i faci, măre Părinte. Eu sânt tare bătrân, dar prin aşa năcazuri n'am trecut. Şi iarna... ca la 70, bre.

Războiu aduce multe răutăţi... Da copiii ăştia prea-s năcăjiţi, bieţii. Nu vezi dumneata că au pornit la treabă, micuţi de tot, cu ochii necrăpaţi, şi ca puii de pitpălacă,... cu ghioacea necăzută.

Poate îi cerne Dumnezeu de acuma, şi-i împielmează cu alt aluat, ca să toarne din ei altă lume.

Noi cei de ieri, ce crezi? par'că eram făcuţi numai din huzur: de aia ni se par azi toate cu susu 'n jos".

Moşu se duse tăfălog. Şi mi se părù că'n glasul lui un arhanghel coboară din înălţimi un cuvânt de înviorare pentru sufletul tare, nemoleşit, de mâne.

Când să plec, un copilandru de vre-o doisprezece ani, se ţineà ţanţoş dinainte-mi, în băibăracul său sărăcuţ şi în nişte nădrăgei de dimie.

Pe cap îşi tot chinueà o brumă de pălăriuţă veche, pe care vântul nu i-o lăsa'n pace. Imi râse blajin şi tot râsul par'că se topi în ochii aceia blânzi şi pe albul lor, cu luciri de fildeş. Imi lùă mâna încetinel şi-o apăsă de buzele-i reci, părlite de frig.

— Nu mă mai cunoaşteţi, îmi zise.

Mă uitai bine, dar nu-mi puteam aduce aminte pe unde să fi văzut figura asta apropiată de copil.

— Nu m'ăţi cunoaşte... Poate unde sânt îmbrăcat şi în alte haine...

Dar noi elevii trebue să vă cunoaştem. Eu sunt Meruţă din clasa II-a de Seminar.

— Aşa... Meruţă eşti?!... Bată-te sănătatea. Vezi cum schimbă portu pe om. D'apoi tu tocmai pe aici?

— Sunt venit cu tata de mai bine de-o lună. La noi a fost evacuare. Am făcut patru săptămâni pe jos. N'am vrut să rămânem su' Nemţi. Un văr al meu a rămas.

Mă certam eu cu el câte odată, da ne şi împăcam lesne.

Acum îmi pare aşa de rău, că mi se rupe inima de el.

Cine ştie ce-o păţi..."

Pe faţă-i flutură ca o umbră de tristeţă, pe urmă iar îmi zâmbi.

— Ei şi cum o duceţi voi, după atâta drum?

— Ah... bine! Am patru zeci de bani pe zi. Tata a intrat cantonier la gară, şi eu îi ajut la împietruirea drumului printre şine".

Cu ce mândrie îmi spuse că are patruzeci de bani pe zi, par'că ar fi avut o împărăţie, şi doar ce înseamnă banul lui, acum când nevoile sunt aşa de crescute? Insă *acest ban* era *al lui, al muncii lui*, aic în lumea necunoscută, şi se veselea mult.

— Şi unde staţi voi... noaptea unde găzduiţi?

— De dormit, tot la gară dormim, pe nişte mese; dormim îmbrăcaţi, că acuma lemne nu prea se găsesc".

Surâse din nou şi se bucura ca un căţeluş care nu-şi văzuse pe ai casei de multă vreme.

Eu însă cugetam la camera friguroasă, umedă, poate, unde flăcăiandru ăsta nevlăguit sălăşlueşte, fără o sobiţă caldă, fără o mâncare mai întremătoare.

— Păi atunci nu o prea duceţi bine, măi, îi zic.

— Ba o ducem bine noi... alţii săracii, stau mai rău.

Ce să-i faci dacă-i vremea de-aşa... Nu-i nimic: o să se 'ntoarcă ele lucrurile".

Pe urmă păru 'ncurcat ca omul care vrea să plece şi nu ştie cum s'o 'nceapă. Se uita la mine şi întorcea ochii din când în când mai delături, în urma mea. Mă uitaiu şi eu înapoi şi văzui o fetişcană de vreo patrusprezece ani, care îl aştepta nerăbdătoare, cu un coş în mână.

El încă avea altul lângă sine, ce-mi trecuse nebăgat în seamă. Mă dumeri îndată:

— Dumneaei e domnişoara Domnului Şef. La două trei zile venim împreună să târguim pentru dânsul.

Pe mine şi pe tata ne-a ajutat mult.

— Atunci duceţi-vă, zic. Dar stai să-ţi dau adresa, ca să ne mai vedem. Căci îmi 'nchipuesc că-ai să vii pela mine.. nu?

— Cum să nu vin? vin. Numai să mă înlesnesc".

Pe urmă plecă: neprimind nici gologănaşii cu care voiam să-l dăruesc, fiindcă de.., era bogat acum: avea patruzeci de bani pe zi.

Plecaiu şi eu cu mare rèvărsare de bucurie în toată fiinţa, cugetând la nădejdile şi oţărirea dintr'un suflet pe care

vremea şi şcoala cea nouă a suferinţei ni-l vor da altminteri, pe lângă atâtea altele ce se făuresc în luptă cu asprimile frontului şi nevoile ţărei.

Şi deodată mi-au venit în minte lecţiunile dela Seminar, ce, în alte vremi se strecurau liniştite, fără învârtoşirea din care s'au plămădit vremile apostolice.

Acuma până şi clădirea aceia, prefăcută în spital, s'a înnoit prin suferinţa ostaşilor răniţi, îngrijiţi acolo de mâini frăţeşti. Şi sângele lor scump care a picurat pe scânduri din răni adânci, a pus pecetea trudei lui Cristos, în lăcaşul de unde va purcede mai grăitoare învăţătura cea nouă.

Şi pare că îmi sunau în minte, mereu, ca o strigare de arhanghel, prin rostul moşneagului, cuvintele privitoare la copii:

— Poate îi cerne Dumnezeu de acuma şi-i frământă cu alt aluat, ca să toarne din ei altă lume".

Şi ei vor fi crainici ai biruinţelor neşovăelnice. Şi va fi ca de tunet glasul lor. Ca la intrarea triumfală a Domnului în Ierusalim, ei vor striga răzbătătorul nostru osana. Şi de vor fi înăbuşite strigătele lor, nu vor sări din locul lor, cerând slăvilor răzbunare, însă-şi petrile sfintei mucenicii ?...

ALT. FRONT

ALT FRONT

Iaşi, 1918.

Mai dăunăzi, Părintele din Conţeşti se întâlni la un răscruci de uliţă, cu trei prieteni de căciulă dintr'un oraş oltenesc: unul îşi făcea meseria de şofer pe lângă armată, deşi putea să aibă o îndeletnicire mai fericită pe vremea aceia de durere; altul, un mobilizat la aprovizionare, era voinic şi spătos, încât să-l pui a trage la căruţă 'n loc de cai; celalt, un tipicar de „şcoală veche" având slujbă la telefon.

Se 'ntâlniau numai seara acasă, într'o chiţimie dintr'o stradă dosnică, unde şoferul aducea benzină ca să arză în loc de gaz. Cel dela aprovizionare, aducea halca de carne mustită proaspăt, zahăr din belşug, pâne albă (lumea cealaltă se mulţumea să mănânce din cea neagră, când da Dumnezeu) ceva ouă, ba i-se găsea

şi clondiraşul cu vin negru de prin beciurile rechiziţionate. Telegrafistul singur, mai horopsit, avea, numai din când în când, tain la masa comună, dacă încropea şi el depe la poştă o săcărică moldovenească, o prospătură de te miri ce bunătate, sau măcar ceva pâne neagră, când ceilalţi doi se 'ngreţoşau tot cu jimblă.

Când se 'ntâlniră cu popa din Conţeşti, era o zi senină cu zâmbet de soare primăvăratec. După iarna care fusese mereu geroasă, ei se simţiau deodată goniţi de acasă, dealungul străzilor, cu nările 'n vânt, ca nişte prepelicari gata să amiroase vânatul, după primele desmorţiri. Când ochiră pe Părinteie, se opriră.

— Hei, lume nouă, zise Locotenentul, cel cu aprovizionarea. Care va să zică şi Sfinţia Sa, Părinte Predo, tot pe aici.

— Şi.

— Mă mir, fiindcă aud că la popi nu le face nimic nemţii.

— Da nu fac nici la alţii, mon şer, zise şoferul. Aud că se poartă omenos, da să 'mparţi toate pe din două cu ei. Şi au dreptate..., ca biruitori...

Ceilalţi doi aprobară din cap.

— Atunci de ce n'aţi rămas acolo ca să huzuriţi cu ei, zise sânţia sa?

— A..., mă rog, mă rog... E altă con-

sideraţie la mine, zise cel cu aprovizionarea.

Uitaţi-vă ce socoteală mi-am făcut eu.

— Nu-i aşa, de bătut, o să-i batem pe nemţi... Bun! M'a frământat însă gândul că, la retragerea lor, mă vor lua ostatic. Şi de ce adică aşi fi rămas peşcheş în mâna lor, de pomana dracului, ca să mă curăţ de zile, prin cine ştie ce lagăr. Ţara, mă 'nţelegi, are nevoie de oameni şi după războiu. Altminteri, cel mai bun lucru ar fi fost să stăm neutri.

— Cum au făcut Grecii, zise şoferul.

Geaba s'a căznit Venizelos.

— Atunci de ce n'aţi stat neutri, zise cinstitul Părinte?

— Ce face, măi? Dar ce noi suntem Averescu, Brătianu, Nicu Filipescu, Iorga, zise telefonistul.

— Să-i iei la palme, Domnule pe ăştia cu idealul naţional şi să-i îmbrânceşti cu capul de trotal, zise şoferul, care făcu o mişcare, ca şi cum i-ar fi răsturnat pe toţi dintr'un automobil a cărui cârmă e în mânile lui.

— Mă rog, mă rog, nimeni nu zice că nu-i bun idealul naţional, dar cu măsură, Domnule. Mai al dracului pentru ideal ca mine n'a fost nimeni.

Dar pe urmă am văzut că-i prostie. Nu vezi dumneata unde ne-a dus idealul?

— Fiţi sănătoşi, zise Părintele şi... o şi cârmi, 'ntr'o parte ca să scape de o convorbire nesuferită.

In colţ era o ceainărie: se năpusti repede în lăuntru. Dar nici ceilalţi nu-l slăbiră. Intr'o minută se aşezară lângă el, la aceiaşi masă.

— Să vie patru cafele, strigă unul.

— Eu am cerut un ceai, zice preotul.

— Atunci patru ceaiuri pentru toţi, se iţi şoferul.

— Cu rom, Domnule, zise locotenentul.

— Nu este.

— Să fie!.

— Cum să fie, dacă nu este, răspunse chelnerul.

— Pentru militari să găseşti de unde ai şti, se răsti viteazul nostru ofiţer.

Auzi, dumneata, să n'aibă rom!..

Treabă-i asta, ori s'o dai dracu. Ce ară!. Ce ţară!..

Veniră ceaiurile.

Şoferul cel dintâi strâmbă din nas.

— Ăsta nu-i ceai, asta-i apă chioară.

De băut însă îl băură. Straşnicul şofer scoase apoi din buzunar nişte ţigări Jokei, svârlind şi celorlalţi doi câte una.

— Să cauţi în tot târgul, zise şi nu mai găseşti d'astea. I'am dat şi căpitanului meu 10 pachete.

Şi unde se bucura de isprava asta ne-

mai pomenită..., împroşcând duşmani nevăzuţi cu valurile de fum, când de pe nas, când dela colţurile gurei.

Locotenentul, la rândul său, îşi arăta prin vesta deşchisă un pântec destul de rotund şi-şi admira flanelul rusesc de lână cum şi ghetele cu carâmbi nalţi, încheiate cu şireturi.

— Frumoase ghete, ţăcăni maşinal, din gură, întocmai ca la aparat, telegrafistul.

— Barem atât şi eu.

Ghete ca astea n'are decât Domnu Maior Priboianu, adică tocmai ca astea, iuft rusesc.

Cum li-am ochiat'într'un loc lângă Buhuşi, le-am luat... pentru armată. Două perechi erau. Şi strâmba overiul din nas, când i-am dat pe ele treizeci de franci şi... un picior. Mă rog, nu-i vreme de asediu?

Mi-au rămas acasă trei perechi de şevro pe care le-or încălţa alţii acum.

— Ba că zău, Domnule Locotenent, zise şoferul, ce-o mai fi pela noi pe acasă?

— Pe dracu!... Cine ştie ce neamţ o să-mi pape şerbeturile şi o să ştie de bunătăţile din pivniţă. Te pomeneşti că găsesc şi vreun moştenitor blond. Neamţului nu i-aş face nimic, dar pe căţea aşi pune-o la jăratec.

— Nu mai ziceţi vorbă mare, să ames-

tecă Domnul cu ceainăria... Acolo-i ocupaţie în regulă; ce vrei să facă un cap de femeie ?...

— A, mă rog, mă rog, eu sunt pentru moralitate înainte de toate.

Prin geamul odăei se desluşi în stradă statura sveltă a unei femei tinere care trecea.

„Siţa e, rostiră câte şi trei".

Locotenentul se mişcă repede pe scaun şi ca şi când i-ar fi trecut prin devlă o idee strategică, zise celui cu „maşina".

— Până mă'nvârtesc eu pe la Ministerul de războiu pentru „înaintarea mea", spune-i ordonanţei să treacă *pela ea*, şi să-i ducă cinci chilograme de zahăr, iar tu mai înlesneşte două sticle de benzină.

Când îşi reveniră din îndelungata privire pe giam şi se despărţiau, Preda nu mai erà în mijlocul lor.

VERILE DE ALTA DATA.

VERILE DE ALTĂ DATĂ.

— Din pribegie. Iaşi, 1918 —

Ce v'aţi făcut voi scumpe vremi ale verelor noastre cu hore, nedei şi veselie?.

Par'că nu v'am fi trăit în clipa de ieri, aşa v'aţi destrămat, lăsând în suflet amintiri ce par rămase dintr'o lume de vis, de mult prăfuită.

Şi doar nu ne desparte decât anul. Pe atunci era sărbătoare în firea largă şi sărbătoare în suflete.

Gemeau miriştele sub povara de stoguri; se resfira aurul grânelor la arii; porumbiştele înspicate se resfirau sub soarele de vară, cu mustăţile în vânt, după prăşila binecuvântată: fânaţurile cosite îmbălsămau cuprinsul.

Şi pe când Dumnezeu scotea la vânzare daruri îmbelşugate, omul, ogoit de muncă, se premenea pentru praznice mări, în

răspasul dintre holda verei şi recolta de toamnă. Incepeau hramurile de biserică în jurul lui Sâmpietru, Sfântu Ilie al mare şi al mic, al celor două Sfinte Mării.

Incepeau de zor horele şi bâlciurile.

Se deştînau lăzile înflorate. Şi din fiecare cocioabă, fluturau altiţele pe umeri vânjoşi de femei şi fecioare. In fiecare secerătoare,—de pe care sub truda zilei cădeau broboanele de zăduf ale muncei, pleava de grâu, şi funinginea de lângă vatră, — se trezeau frumuseţi sălbatice, pline de sănătate şi voe bună.

Se împânzeau potecile de prin lunci, dealuri, bunget. Hăuiau drumurile de căruţe şi de cai bueştraşi. Lume pestriţă de târg se amesteca, ciudat, cu tâlvura satelor.

Roiul de lume se aduna pâlcuri — pâlcuri pe dumbrava bisericei, cu lungile mese de pomană, cu taraful de lăutari şi cu bunătăţi.

Vedeai matroane pirpirii sau turnate din plin, în vâlnicele lor bătrâneşti, rotunde la faţă, mai totdeauna pudrate, cu rotocol de sălbi, sub bărbia învălurată, cu cârpe de borangic până'n călcâie. Alături, odraslele: fetiţe rămase în lumea satului, cu figurile pline, cu ochi sfioşi, cu faţa gata să se rumenească de fitece, cu sănătatea neprihănită sub robitorul port de ţară; sau feţişcane mofturoase, cu pospai de

pension, împălăriate şi strânse'n rochii, gata să-şi pupueze buzele în vorbire şi să-şi frângă trupul aproape curmat sub cingătoare.

Fiecare îşi căuta grupul, îşi înţelegea condiţia, se rânduia după stare şi cunoştinţe, dela cele mai de sus, până la cele mai simple, care veneau la nedei cu pantofii în mână, cu colţuri de opreg răsfrânte în brâu, cu sudoarea curgând pe faţa sângerie, cu părul umezit de unsoarea sclipicioasă.

Popa alerga de zor printre mese, tămâia binecuvânta.

Grupurile de lume se mişcau, se recunoşteau, se perdeau într'o nesfârşită înminunare, ba cercetând florile de pe cămăşi, de pe catrinţe, ba întrebând de obârşia isvoadelor.

Fete şi neveste din norod rămâneau cu ochii duşi către grupurile de târgoveţe —, înminunându-se de stămburi, de pălării —, către mândreţea altor sate; sau arătau cu degetul pe preoteasa din satul lor, pe învăţătoreasă, pe te mir care băeţaş de sat sclifosit în uniforma lui şcolărească.

Se arătau apoi preoţi mai tineri cu giubea călcată, cu pălărie tare; sau preoţi mai bătrâni, cu culionul înverzit, încinşi cu bete sau curea; învăţători de toată mâna, orăşeniţi la port pe dea'ntregul ori

numai pe jumătate, purtând pantaloni albi de dimie; primari roşcovani cu faţa lucie sub prospătura rasului, care îşi înfăţişau ţanţoş brâul de tricolor, în jurul pieptului voinicos; băeţi cu şcoli înalte, — falnici în uniforma lor de militari, de medicinişti sau în hainele frumos turnate, — cari purtau pela nedeile noastre ceva din seriozitatea poruncitoare a omului umblat la învăţătură, şlefuit la vorbă şi la port; seminarişti cu nedespărţita umbrelă, cu mersul ţeapăn, sfioşi.., dar gata să-şi recomande titlul şi să ochească vreo fetişcană, chipeşă dacă se poate şi la dotă; conţopişti de tribunal, cu floare la surtuc neîncăpuţi în pestriţătura hainelor; gradaţi dela oaste, gata să-ţi toarne vorbe ca acestea: „stimată demoazelă“ „dacă nu vă deranjez“ „pardon“ „scuzaţi“; tineri neisprăviţi travestiţi în turişti, cu mustăţi rase.

Pe lângă grădini, pe potecèle, curgeau mătuşe şi bătrâni, cu copii mărunţi, mergând, după datină, la pomană, unde pe mese stăteau bunătăţile: iahniile, fripturile şi vinul din belşug.

Către Sfânta Mărie strugurii ţineau tovărăşie plăcută colacilor şi colivei.

Şi în lături cât vedeai cu ochii era numai veselie şi chiot; suflau prichindeii în fluere, drânduri şi fife, se băteau pe limonada lui Spelbu, pe lubeniţele care

aveau mare cătare, se strecurau ca spiriduşii pe sub cerga vânzătorilor de mărunţişuri, şterpelind ceva inele sau briceguţe, bune de ciumpăvit nuelele.

Şi mureau fetele după spilce, după barişuri, după pănglicuţele cari sclipeau ca mii de colori vii, sub bătaia soarelui, lângă orbitoarele oglinzi, lângă doritele sulimanuri, basmale şi tulpane.

Şi strigà Pârvuţ cel cu prăvălia învelită în cergi: „veniţi, neică, veniţi, să vă dau lucruri ne-mai văzute şi ne-mai pomenite. Cine n'a auzit de Pârvuţ să vină să vadă".

Şi venea lume de toată mâna, căci vânzătorul par'că avea magnet şi'n cortuleţul lui li-se părea copiilor, că se găsesc toate minunăţiile de pe pământ. Ce n'aşi fi dat în vremurile copilăriei mele să fiu stăpân, în prăvălioara cu multe bricege şi fluere !...

Limonagiul nu se lăsà nici el, ci strigà din răruncbi „limonată rece, de sete-ţi trece mă, neică, mă; ia te uită cât îi de roşie şi bună".

Flăcăii îşi aduceau aci iubitele, care numai ce îşi udau buzele din paharele poruncite de ei, de par'că ar fi căzut cerul pe ele, când erau înbiate.

Pe la chindie începeà, apoi, hora de zor. Atunci să fi văzut valurile de lume înlănţuite sub puterea câtecului!... Pe la noi

până în vremile din urmă se ţineau tot bine Troc dela Prejna, cu ucenici lui: Turcin dela Coşuşte şi cu Pătru dela Băseşti. Cel dintâi era român neaoş, 'nalt, uscăţiv, cu ceva semne de vărsat pe chipul lui spelb. Avea o mustaţă gălbuie, care, ca şi părul spălăcit al capului nu trădau vârsta lui de şapte zeci de ani. Şi nu se da de fel, aşa se ţinea de drept, de neobosit, trosnindu-i vioara sub arcuş, şi el închizând ochii mici, surâdea răutăcios, când vedea că jocul s'a oprit şi că tot mai zdravănă-i mâna lui de cât piciorul jucăuşilor. Ceilalţi doi făceau parte din neamul balaoacheşilor, de şi nu le părea bine să le-o spui în faţă.

Şi se recomandau vioroşti, nu *lăutari* care vorbă se potrivea, după dânşii, diplarilor stângaci, care nu ştiau să facă pe coardă ca ciocârlia şi privighitorile, să răsucească într'o nesfârşită gamă boiereştile şi sârbele şi nu puteau ca ei să *dicteze din minte* cântece şi faceri ne mai dibăcite de alţii.

Ei se socoteau mai dihai, fiindcă erau băgaţi în seamă de chiaburanii satelor, nedespărţiţi de nunţile subţiri şi singuri ştiau pentru *Studenţi* şi *Domnişoare* polcile şi valsurile oraşului.

De alt fel nu-şi prea luau nasul la purtare, ca să-l facă paf pe meşterul dascăl, a căruia născocire pierea zi de zi şi fa-

cerile se mai uitau. Când era vorba însă de strigături şi de horile bătute'n loc: *floricica* şi *ca la uşa cortului*, rămâneau şi ei năuciţi de puterea neîntrecută a dascălului.

Şi se încingea horă în trei şi patru rotocoluri, după deosebirile atât de respectate la sat: sclipeau fluturii în soare şi săltau năvalnic în joc sănii plini de sănătate, se topeau sfiiciunile, se împărţeau fiori de plăcere, prin lanţul de mâini, prin schimbul de vorbe.

Ciucurul de mame stetea mai mult deoparte, mândre, zâmbitoare, bucurându-se de împerecherile din joc, răstălmăcind cuscrii viitoare, în timp ce părinţii vorbeau de şcolile unde vor duce pe'ncepători, de carieri mai de se seamă, de cutari tineri pricopsiţi eşiţi din viaţa satului şi cari purtau în nedeile noastre ceva din cărturăria adâncă a şcolilor înalte, serioasă, poruncitoare.

Iar tinereţea cealaltă era în toiul ei de simţiri şi sărbătoare, atunci în vacanţele mari, cu răspasul de muncă dintre Sân-Pietru şi cele două Sânte Mării...

...Azi e Sfântul Ilie ăl mic.. Dacă n'ar fi războiul şi pribegia, aşi fi acasă. Ghiţan ar aştepta acasă dela chindia mare, cu căruţa lui întăcămată în chilimuri, ca să ne ducă la nedeia din Racova. Surorile, prin

casă, nu şi-ar mai afla rând la oglindă, la cutia cu ruje.

Pe drum ar fi zăngătul de clopote al bidiviilor, tropotul buestraşilor, mândreţea de lume pornită spre nedei.

Dar azi toate astea sunt lucruri care au fost.

In loc de lume primenită, şi veselă, de cu dimineaţă se mânecară peste drum de noi, la biserică, femei cernite, cu lumânări pentru pomenire. Pe stradă copii firavi şi femei cu faţa uscată fac coadă pentru un codru de pâine. Nu se văd droşti zbughind spre satele cu hramuri de biserică, ci numai cai mărunţi, cu pielea ştearsă, cu coastele ieşite, înhămaţi la lipsurile noastre.

Din depărtare nu vin cântece de joc.

Ba, s'aude ceva; un cântat de fanfară trist, unul din multele cântece triste ale zilelor deacum.

Spre locul de veci este purtat „un maiur", tânăr de tot, care şi-a făcut datoria de ostaş.

Fără să ştiu cum, m'am pomenit amestecat cu mulţimea strânsă înapoia dricului, lângă gorniştii care în loc de cântul asalturilor, cântau eroului imn de îngropare.

Unul dintre ei, pe cât de cu foc cânta, pe atât îi şi curgeau şiroaele de lacrămi din ochi.

Era balaoacheş de tot voinicul şi de bună

seamă unul din lăutarii de ispravă ai satelor...

Privirea lui de foc şi faţa arămie îmi recheamă în minte pe Turcin cu taraful lui...

Aşa dar ţiganii ăştia au pornit şi ei deacas să ne cânte asprimea acestor frământări şi necazuri.

Dar convoiul trecea şi fluturau în vânt — pe deasupra valurilor de capete ale mulţimei,—panglici cu aceste fugare vorbe: „eroului dela Oituz“ „celui mai bun părinte al ostaşilor“, „bravului ofiţer amintire veşnică“.

Undeva într'un colţ, puhoiul de lume, făcea loc unui ostaş, fără un picior, sprijinit în cârje ce se ţinea dârj să salute pe superiorul care nu se vedea din sumedenia de coroane.

NEDESPĂRȚIȚII.

NEDESPĂRȚIȚII

(Sub ocupație) 1918.

Multe vite s'au mai strâns cu rechiz'ția asta din sat. Dar cel puțin le-a dat omul, de bună voie, cât timp soarta armelor a fost de partea noastră. De când s'a fost oploșit însă stăpânirea streină în cotul acela de pământ, cu multă sâlă și strângere de inimă sâmțește omul, cum i se fură cel din urmă dobitoc, de rămâne singur cuc, la casă pustie. Și cel mai lovit de ursită este moș Doljescu, delegatul satului, căruia îi poruncește acum pistruitul de Franț, dela berăria lui Adolf.

Și n'are încotro s'o sucească; pentru că *ghermanu* e hain de tot și s'a schimbat la vorbă și la port, așa ca din senin. Nu mai umblă acum în hainele pline de tescovină, cu pantalonii de pluș soioși, cu ghete sgâmboiate și cu șapca eșită de

soare. Acuma poartă straele oastei lui şi are chivără însuliţată, de sub care îşi holbează privirile mereu încruntate, şi doar îi dă poruncă bietului unchiaş de pe unde să mai care boulenii şi văcuţa rumânului. Ba nicî nu-l mai bagă în seamă pe dezlegat, unde,—alte dăţi, când umblau cazanele şi era pace,— venea ca să sugă în voie cu ţeava, de pe gardinul vasului, fruntea ţuicei ferte şi tare ca spirtul. Avusese şi Doljescu feciori, cari — înainte de pacostea războiului— lucrau la berăria lui Adolf şi când veneau pe la sat, aduceau în tovărăşie pe străinul căruia îi jucau ochii după rachiu. Şi totdeauna pleca Franţ, biat turtă, pe două cărări, rostind în gura mare, printre sughiţuri, cântecele lui întretăiate şi, iţite de parc'ar fi zis un nesfârşit: „hron, pro, clo, dro".

Când perdea drumul mare şi-apuca ogăşelele de ajungea tocmai la gârlă, s'apuca de harţă cu brotacii gălăgioşi, îi ameninţa cu bâtul şi căuta să copere cu glasul lui larma lor îndrăcită, strigându-le din răsputeri: „N'o taşi fir'al dracu". Alte ori se pomenea pe uliţe încâlcite, trezind câinii oamenilor, în cumpănă de noapte. Femeile îl căinau din ţol, zicând: „ăla e' Franţ săracul. Cine ştie ce alean îşi amurte în rachia lui". Şi-l scăpau dela câni, îl ridicau de prin şanţuri, ba şi de

prin cimitir unde-l găseau adeseori, în Sâmbăta tămâiatului, lungit în neștire pe mușuroaie, asudat tare, duhnind, cu mușiță la gură.

Ei, dar s'a dus vremea aceia. Acum alte necazuri au venit. Femeile rar de mai pornesc la tămâiat; doar sub icoana Maicii Domnului își prelungesc mătăniile, în sările târzii. Flăcăii au pornit la oaste: unii s'au prăpădit, de alții nu se știe nimic. Pe la case e jale mare, dar porunca e să fie toți veseli, să nu umble pe uliți, să nu se strângă la olaltă, să lase taifasurile altor vremi. S'au pus liste pentru asta la primărie. Prin sat nu-i voe să meargă nestinghiriți decât fruntașii împuterniciți, pentru a face voia altora.

Și bietul Doljescu se ivește de după o uliță, de după alta, cu câte un juncan, cu câte un rămător, fiindcă așa-i porunca lui Franț. Nu e chip să crâcnească, măcar că inima l'ar împinge la împotrivire, pentru megieșul lui, pentru fratele lui.

La greu chin este supus acum, dar rabdă și tace.

Numai acolo pe răbojul inimei, își însemnă, zi cu zi, toate nemerniciile, gândindu-se că va veni odată și odată judecata care nu iartă.

Intr'o joi a venit Franț la el. A intrat în pivniță, unde știa din alte vremi că

stau bunătăţile: untura, prunele coapte, vinul şi ţuica. Le-a cărat pe toate într'un furgon şi le-a făcut vânt, el ştie unde. N'a lăsat mai nimic. Şi-a turnat apoi numai lui drojdie într'o ulcea şi a supt-o dintr'o 'nghiţitură, zămbind bine-voitor, pentru cinstea ce-i făcea lui moş Dolescu.

— La dumneata, ştiu, nu place. Eu bun, iubesc la tine, şi pentru nu furat ţaran şarlatane, luam aste".

Pe urmă ocheşte viţelul din coşare şi dă poruncă să-l ducă în alt sat, la Etapă

Şi-l duce moşneagul, cum să nu-l ducă. Dar ceva ca un cuţit i se înfige în furca pieptului, de nu simte cum patul puştii lui Franţ îl împinge din urmă ca să fie mai slobod la umblet. Numai după ce a eşit din sat se desmeticeşte puţin din buimăceală. Dar nu-şi aduce aminte cum a scos vita din iesle, cum a eşit pe poarta bătăturei, sau dacă a învârtit drugul la uşa casei. Îşi simte capul greu şi e zăduf mare. De abia-l ţin picioarele. Când ajunge în linia arăturilor, îl îneacă plânsul. Ce planuri îşi croise el, când a cumpărat juncanul... Avea de gând să-l crească şi să-l împerecheze, cumpărând din bâlciu unul pe potriveală. Banii îi avea chită: cinci poli, supt o pondilă a grinzilor. Cum de n'a scotocit Franţ şi acolo, nu l-ar mai răbda pământul?

La o adâncitură țâșnea un isvor. Pe dâmb stăpânea o troiță, cu zugrăveala ștearsă, pe zdrelitele brațe. Numai sus, pe rotundul coperișului, se deslușia bine Dumnezeu Tatăl, arătând cu degetel printr'o spărtură, spre cerul dreptății.

Vita se oprește și bagă nasul în știubeiu, apoi morfăește în jur după iarbă. Moșul se oprește, bate o metanie și sărută lemnul sfânt. Apoi se răstoarnă., așa pe tăpșanul de mușchiu, dela umbra celor trei ghindari de alături. Lângă el o floare de căldărușe își respiră aroma încropită, iar din depărtări spicele de grâu trimit valurile de . miros ale grâului ce dă în copt. Cum își aduce el aminte de verile lui Dumnezeu, când răsturna brazda, cu flăcăii lui împreună, cum pogonea la boier pentru dijmă și cum strângea grâul în stoguri spre Sân Petru. Ce bine era!... Acum flăcăii amândoi îs duși, Dumnezeu știe pe unde.... Cei doi boi mari au fost luați de rechiziție. Boii erau să fie ai lui Ilie, feciorul cel mare. Dacă nu era războiul, îl însura poate. Juncanul era să fie al lui Vasile. Era să fie, fiindcă acuma Franț va să știe de seamă-i.

Iar ogorul a rămas neîntors și la boer n'a mai luat nici o palmă de loc în ăst an.

Parcă și-aduce aminte ca'n vis de lucrul altor vremi, când după trudă se odih-

nea, cu vite cu tot, sub salcia bătrână, din crivină, după o duşca-două de rachiu ce intra prin oase şi-l leşină, după prânzit. Tot aşa îl apucă şi acum o piroteală şi moşul îşi aşează mâna căpătâiu sub capul care îi vâjie de întâmplările zilei. Razele de soare se strecoară uşor printre frunzele de ghindar, îi pleacă binişor pleoapele..... a adormit.

Acum au încetat oboselile, durerile trupului. Numai sufletul e mereu treaz, sufletul unde, se păstrează necazurile şi unde nedreptăţile însemnează urme, şi sufletul lui s'a deszăvorît dela trup şi-a sburat departe, departe prin slăvi, pentru a purta o plângere. Şi deodată sufletul lui se pomeneşte cu un moş, răsărit aevea, din înaltul seninului. Părul capului e alb ca neaoa, are frunte lată şi sprâncene stufoase răsfrânte peste nişte ochii mari şi blânzi. Şi barba lungă ca fuiorul îi trece de brâu, iar corpul lui este înfăşurat într'o pânzătură albastră. Lui Doljescu nu-i venea a crede ochilor, dacă în adevăr visează sau este aevea. Chipul Domnului Dumnezeu de pe tavanul troiţei se deprinsese par'că, şi acum plutea sus, sus de tot, chiemându-l şi zâmbindu-i din chenarul de aur.

— Mă 'nchin ţie, Doamne, zise el, împreunând degetele. Dacă nu e o întâm-

plare că te pot vedea, atunci bine-ai făcut că te-ai gândit și la un sărman ca mine. Poate socoți a trimite pe sfeteranghel să-mi ia sufletul. In lume nu mai e de trăit.

— Am știut de mult.

— Și i-ai lăsat Doamne pe răi să-și facă de cap?.

— Voia omului nu se poate înfrânge.

— A omului nu poate fi. Dracul acum vorbește și sucește mințile, de-i ridică pe sus și pe vânturi, ca să ajungă până la tine.

— Ca să cadă în besnă.

— Ca să ne frângă nouă inimile, să ne dosădească rosturile, să curme zilele feciorilor, veselia.

— Ba ca să 'ncerce viețile bune. Viața e puntea spre rai a celor necăjiți și prea încercați.

— Ai noștri sunt peste poate. Așa vine perzarea și vine din fără de legile noastre.

— Vine pentru îndreptare.

— Oh, Doamne! de ne-am îndrepta și alina. Plângerea noastră e mare, și lacrămile amare.

— Îs bune lacrămile. Le cercetează. Precista și le strânge în potirul acesta.

— Moș Doljescu făcu ochii mari: văzu un potir strălucitor de argint și uriaș. După aceia simți că din ochii lui se revărsau șiroaie de lacrămi, iar Dumnezeu

le culegea într'o năframă, cusută numai în fire aurii, şi le răsturna în horbota păharului.

— Aici se culeg pe fitece zi lacrămile voaste. Şi maica Fecioară, în toate dimineţile, mi-le aşează pe masă şi-mi spune: astea înseamnă suferinţele unor bătrâni şi văduve care ca şi mine au simţit străpungerea inimilor. Adu-ţi aminte de nedreptatea adusă Fiului Tău şi al meu şi gândeşte-te la ei. De aceia mă şi gândesc. Dreptatea voastră este şi acolo jos, şi sus, în ceruri. Şi Fiul va împlini-o, până la una. Acum Precista sădeşte flori de crin pe mormintele alor voştri, împreună cu arhanghelul Gavril. Tu.., tu încă vei fi fericit".

Ce povară i-se ridica lui Doljescu de-pe suflet! toate mâhnirile i se topeau. Işi aduse aminte de Franţ şi-l ierta pentru câte trăsese dela el.

Căzu în genuchi şi se rugă:

— Doamne, fiindcă bunătatea îţi este fără de margini, rogu-te ia-mă la tine cu junc cu tot!

— Asta nu se poate.

Dobitoacele n'au suflet.

Dar, fiindcă ţii mult la animalul tău, îţi sorocesc să trăieşti încă o postată de viaţă pe pământ, ca să vă fiţi ajutorelnici unul altuia".

Cum glăsui Ziditorul acestea, apucă, în semn de mai bună juruință, mâna moșneagului. O sguduire se făcu prin tot corpul lui... Se trezi apoi deodată cu mâna ținând zdravăn de-o ureche pe Joian, iar căldărușa era aci împrejur, înfiorându-i plăcut mirosul. Se sculă repede, se frecă la ochi. Brișca lui Franț se deslușia, venind din urmă, printre tarlalele de porumbi. Visul i-se țintuise așa de bine în suflet, încât se plecă la pământ, bătând metanii, ca după o nedesminţită descoperire cerească.

Iar când Franț veni ca să-l hurnească la mers, moșul într'aiurit și cu chipul iluminat, atât îi spuse:

— Nu sunt supărat, pe dumneata Domnu Franț, nu, de loc nu sunt. Îs mari planurile Dumnezeirii. Dar știi ce? Iamă în rechiziție și pe mine cu junc cu tot.

REFACERE

REFACERE

— La vatră. 1918 —

Pe-aci a trecut duşmanul... Mai cunoaşteţi voi, — de sub potopul de ghiulele care au dărâmat totul, — vechea gospodărie a Gujbeştilor, casa lor bătrână, pastrând în parte pe coperişul preînoit cuele de lemn împungând în sus,—pătulele dinprejur, cláile cu fân durdulii atârnate pe pătuiage, grădina cu vie şi hălângi de pe costişa dela miază-noaptea atâtor rosturi cum nu se mai aflau altele în Gârdoaia? Le-a ras din pământ viforul războiului, cum ai trage cu briciul. Doar într'o parte de-a rasna, miră-te cum de a mai rămas mărul domnesc moşneag şi el, pus în pământ de mâna lui Dumitrache Gujbă un străbunic al celui din urmă vlăstar: Zamfir flăcău cu carte, rămas la moşie, iar acum voluntar de războiu, întors acas' în vara lui 1918, cu grad de sergent.

Zamfir a stat multă vreme uluit, când a văzut că s'a ales praful de toată casa lor; că până şi părinţii de multă sâlă şi supărare s'au mutat în gropişteа satului, de nu i-a mai rămas batâr un lucru scump care să-l lege de petecul lui de pământ, ajuns acuma o pârloagă stearpă.

Sta şi se socotea să plece, să ia lumea în cap şi să purceadă încotro l-or duce picioarele, când, aruncându-şi ochii pe întinsul ogradei, văzu că mai rămâsese totuşi un paznic bătrân al perdutelor bunătăţi. Era mărul domnesc de sus, din crucea dealului.

Ce bucurie nespusă simţi el întot sufletul, când văzu aci un semn al trecutului, pomul sub a căruia coroană sburătucià ca copil merele de-abia pârguite!... De-aci păzea el via în timpul atâtor veri, sau priveghià lucrătorii la butăşit.

Pân'aci se strecura maică-sa Ilinca, aducând în baniţă merindea la prânz şi acolea îşi cinstea oamenii cu rachiu, „ca să le mai intre vârtutea prin oase". Era o femeie uscătivă, totdeauna văitându-se de junghiuri, dar nicicând lipsind dela lucru, ca şi cum toate s'ar fi năruit fără robotul ei. Bărbatul Mateiu era staroste în sat, dând când şi când pe la muncitori; odată se uita la oameni şi de zece ori îşi arunca ochii pe „Munitor" şi pe gazete. Incolo

nu ţi-ar fi pus mâna pe un fir de iarbă să-l smulgă din pământ, ca şi Dragomir moşi-su, care era om cu *tabiet* de moşnean cuprins.

Dela Dragomir învăţase Zamfir multe. şi Dragomir îi slovenise lui cândva, pe scoarţa pomului, iscălitura încălecată a străbunului Dumitrache, cunoscător în vechea bucoavnă. Pe moş îl vede mai limpede ca pe cei doi părinţi, umblând haida-haida, înalt, ţinându-se încă drept, mereu bărbierit, cu vinişoare de sânge pe obrajii încreţiţi, cu căciula rătunsă, şi mult trasă până la ochii mici şi vioi sub care răsăria un nas mărunt şi bărbia adusă înainte. Purta vecinic la el tecşila, cu cătărama de alamă, în care-şi păstra ochelarii, briciul de ras şi zodiacul. Iar de chimirul lat dela brâu, cu zâmbucurile ascuţite şi tiviturile verzi de marochin; ca şi de cingătoarea de brăciră dedesupt de îndoitura genunchiului, nu s'ar fi lipsit niciodată.

Aşa amintiri depănând în minte-i, Zamfir se pomeneşte lângă măr pe care îl şi cuprinde în braţe. Ce duioasă regăsire! Zamfir plânge, plânge pentru toate câte au fost şi mărul e singurul lui duhovnic din clipa asta. Iscălitura străbunului Dumitrache e mult eşită peste scorojitura scoarţei, ca şi când mai mult decât mărul, ea însă-şi ar vrea să-i spue multe.

Zamfir să gândeşte acuma însă aiurea. Ar vrea iar să fie mobilizat, să uite în şuerul gloanţelor paragina de acasă. Când era la graniţa Nistrului şi vedea gospodăriile arătoase ale ţăranilor, gândul îl purta la rosturile lui din Gârdoaia, unde se găseau toate bine întăcămate. Numai bani lipseau bătrânilor părinţi, căci tot ce prindeau la vânzare băgau în pometuri, în acarete: Da 'ncolo nu duceau de nimic lipsă. Doar o dorinţă le stătea pe suflet: să-şi vadă feciorul căsătorit. Bătrânii şi bobiseră fata, una şi ea la părinţi: Stanca lui Covlete., frumoasă ca o gherghină din răsad, cu toată privirea sașie a ochiului stâng, şi cu vorbă dulce, măcar că peltică.

Moşia lui Covlete îmbia pe Gujbeşti, de vreme ce era numai pământ negru—păcură, cu pădure multă, aci lângă ei, în chinga dealurilor. Şi, de!.. După părerea Gujbeştilor, două trupuri de moşie, încherbând unul singur, nu-i treabă proastă.

Fata pe de altă parte plăceà băietanului. Casele celor doi moşneni se priveau şi se măsurau parcă, depe spinarea dealului.

Dar acuma nu mai este nici una din ele.

Numai pădurea, ca o armată sfâşiată, strejue şi jeleşte încă, printre crecile şi frunzele, care au crescut peste ruina ei.

Zamfir stă şi se uită uluit... Ce folos de rublele lui din chimir, luate pe tutun prost dela ruşi şi pe ţuică. Ce folos de gradul de sergent pentru ispravile dela Bender şi Soroca..., dacă nu-l mai pot întâmpină cu braţe deşchise ai lui, şi dacă, cu faţa rumenă, nu se arată nimeni dinspre Covleţeşti... Bătrânii ca bătrânii... Dar ea, Stanca pe unde o fi...

In carnetul lui cu *însemnări diu războel* păstrează câteva rânduri dela Stanca. Desface un răvaş şi citeşte.

„...Zamfire vei şti că pe aici *o ducem bine foc*, da mare jale avem pentru cei plecaţi. Numa de-ar da bunul Dumnezeu să se 'ntoarcă şi să ne vină inima la loc. Pela dumneata pe acasă e *cam bine*. La noi tot cam aşa".

Urmează apoi o poezioară, în care Stanca scrie: „o dictare dela mine pentru mata"

Scrisu când l-am tipărit
La matale m'am gândit.
Foaie verde salbă moale
Câte raze sunt la soare
Nici una nu arde tare
Ca doru dila matale.
Câte stele-s lângă lună
Nici una nu lumină
Ca doru dela inimă.

Tristă este o scumpă floare
Răsărită printre spini,
Dar mai tristă-i viaţa tale
Petrecută prin streini.
Acum scriu şi isprăvesc
Şi mai jos mă iscălesc.
Stanca.

Nu lipseşte nici anul, nici luna. Este pus jos: 917, în agost 6, ziua Schimbarea la faţă.

Intre cele două file ale răvaşului stau sprânjite aripioarele galbene ale florilor de nocoţeă, dar şi două fire de busuioc roşu închis. Şi unele şi altele îi spuneau lui mult., când de durere, când de nădejde:

De durere, fiindcă tatăl lui se prăpădise în ziua de Sfinţii mucenici din anul de ocupaţie 1917, iar maică-sa.. cam după Buna-Vestire.

Mama Stanchii, o fire slabă, se prăpădise de inimă sub bombardamentul primelor tunuri duşmane, iar Covlete milijian de răsboiu, nu s'a mai întors din Moldova şi nici n'o să se întoarcă. L-a secerat şi pe el, bietul, tifosul exantematic şi-şi doarme somnul drepţilor la Iaşi în *cimitirul Eternităţii.*

Poate Stanca îl aşteaptă încă...

Dar unde o fi Stanca... Căci atât i-a mai rămas lui Zamfir...

Dar pe când el iscodea cu mintea şi sufletul taina fiinţei scumpe, Stanca, ea însăşi cerceta dela demobilizaţi, despre Zamfir şi din satul pitulat după spinarea dealului, unde se adăpostise la o cumnată, văduvă de războiu... mergea acum ca mânată de altă voce a sufletului, spre *singura ei nădejde.*

Ajunsă în muchea dealului, a rămas ţintuită 'n loc.

Zamfir o privea şi o aşteptă.

Care a pornit întâiu, unul spre altul ?

Nu ştiu nici ei.

Atâta-i destul, că s'au trezit deodată, unul în braţele altuia, ca uniţi de cându-i lumea ; ochii lor lăcrămau, gurile amuţiseră.

După un răstimp Stanca zise :

— Vai de binele dela noi...

— Ştiu !

— S'au dus şi bătrânii...

— S'au dus...

— Şi casele s'au dus, şi binalele şi conacele şi tot, zise Stanca.

— Ţara a perdut mai mult zise Zamfir : a perdut şi vieţi şi rosturi.

— Vai!, biata ţară..., suspină Stanca.

Plecaseră din loc şi mergeau cu braţele încolăcite peste grumazuri, spre măr. Se rezimară de el ca de un bunic. Sus de pe o creangă o cinteză, două, mai

multe zburară încolo. Ei priviră cuibul acestor pasări, cuibul din ăst an, care era reînoit cu niște firicele nouă și mușchiu, peste șomoiogul de fire vechi și uscate.

— Ascultă-mă Stanco, glăsui Zamfir.

Dumnezeu din nimic a făcut lumea, dar a intemeiat-o pe vrerea și iubirea lui.

Fără iubire toate se nimicesc: țările ca și oamenii; oamenii ca și păsărelele astea. Fac ele cuib? Fac. Fac fiindcă le-a dat Dumnezeu iubire. Cuibul e casa lor, neamul lor, lumea lor. Ele nu-și fură unele altora cuibul.

Omul îi mai lacom. El a dărâmat și dărâmă cuibul deaproapelui, dar s'a trezit și cu al său dărâmat. Dărâmat? Da! Fiindcă nu e iubire. Toată omenirea și-a dărâmat rostu din pricină că e multă ură, și iubire nici pic.

Acuma omu vede păcatu și poate se'ntoarce. Trebuie să clădim iar ce-am stricat, peste ruină, peste paragină, însă nu fără iubire.

Te prinzi tu cu mine să facem casa, rosturile alor mei și alor tăi?

— Măi mă întrebi tu, Zamfire?

Bine!, asta-i logodna noastră.

— Atunci vom lua-o dela *Az-buchi* vorba lui moș Dragomir, Dumnezeu să-l ierte și să-i ierte pe toți ai noștri. Și să

le ajute Sfântu să 'nceapă toţi rumânii ca noi.

Cum stăteau ei sub coroana mărului, bătrânul pom cu crăcile întinse peste ei, le împărţia ca mii de bine-cuvântări ale rândurilor de bunicì.

TABLA DE MATERII

	Pag.
Grănicerul	3
Două umbre	17
Boerul Drăguşin	27
Stan Brăneţ	41
Note din pribegie	51
Cei trei prieteni	71
Un drum dela Iaşi la Galaţi	79
Cetăţuia	89
La ţară (Moldova)	97
Povestea căpitarului Florea	101
Unul din Vânători	113
Suflete	125
Alt front	133
Verile de altă dată	141
Nedespărţiţii	153
Refacere	165